

Terese A.V Hassel

Verdige mottakere?

En undersøkelse av oppfatninger om enslige forsørgeres økonomi, og holdninger til gruppen som mottakere av velferd

Masteroppgave i Sosialt arbeid

OsloMet – storbyuniversitetet

Fakultet for samfunnsvitenskap

Terese A.V Hassel

Verdige mottakere?

En undersøkelse av oppfatninger om enslige forsørgeres økonomi, og holdninger til gruppen som mottakere av velferd

Masteroppgave i Sosialt arbeid

OsloMet – storbyuniversitetet

Fakultet for samfunnsvitenskap

Publikasjonsår: 2018

Forord

Jeg har lenge vært interessert i diskusjonen rundt verdige og uverdige mottakere av velferd. Velferdsbarometeret har vært et spennende prosjekt å skrive masteroppgave innenfor, med dets viktige fokus på holdninger til både ulike grupper i samfunnet og til velferdspolitikken.

Denne masteroppgaven har vært både interessant og krevende å skrive, men det har også til tider vært utrolig gøy. Det er mange som skal takkes for at denne oppgaven har blitt til.

Jeg vil begynne med å takke personene bak Velferdsbarometeret. Ivar Lødemel, takk for at du har veiledet meg på denne oppgaven og for nyttige innspill. Kåre Hagen og Alexander Schjøll skal i tillegg til Ivar takkes for at jeg fikk skrive innenfor dette meget aktuelle prosjektet.

Alexander har i tillegg vært behjelpelig med bruk av kvantitativ metode.

Når jeg først er inne på kvantitativ metode så har Åsmund Hermansen og Mira Aaboen Sletten bidratt utrolig mye i denne tiden. Deres engasjement for forskning og god bruk av metode er smittende. Skriveseminarene dere har arrangert har vært utrolig nyttig for meg. Takk for all hjelp!

Medstudenter har vært helt nødvendig å ha når det er mye «stress, tjas, press og mas». Hege Riis Giske, Maria Reinholdt Jensen og Cathrine Moen- Nilsen: dere er helt fantastiske! Takk for deres interesse for oppgaven min og for mange gode stunder vi har hatt i denne tiden.

Sitteplassen på NOVA har vært helt fantastisk å ha i skriveprosessen. Likevel er det av og til deilig med miljøskifte. Ingrid Stensland og Ellef Andreas Johansen takkes så mye for lån av hytte.

Jeg vil også takke familien min og vennene mine. Takk for støtte og for at dere alltid er der. Min venninne Inés Taaje må takkes spesielt. Det å bo med en som har et samfunnsengasjement som ditt, gjør det ufattelig mer spennende å skrive masteroppgave.

Oslo, 14.5.18. Terese A.V Hassel

Innholdsfortegnelse

1: Innledning	1
1:1 Motivasjon for valg av tema og dets relevans for sosialt arbeid som arbeidsfelt	3
1:2 Presentasjon av analysespørsmål	4
1:3 Formål med oppgaven	5
1:4 Oppbygging av oppgaven	5
2. Teori og tidligere forskning om enslige forsørgere	6
2:1 Tidligere forskning	6
2.1.1 Velferdsbarometeret	7
2.1.2 Sosial puls	7
2:2 Holdninger til enslige forsørgere gjennom historien	7
2:3 Enslige forsørgere og status i dag	10
2:4 Kriterier for velferd	11
2:5 Holdninger til enslige forsørgere som velferdsmottakere	12
2:6 Barnefattigdom som fenomen	15
2:7 Sosialpolitikken overfor enslige forsørgere	17
2.7.1 Ytelser for enslige forsørgere og barnefamilier	17
2.7.2 Innskjærping av overgangsstønad	19
2:8 Endret sammensetning i gruppen enslige forsørgere	21
2:9 Dagens utfordringer for enslige forsørgere	22
2:10 Nye sosiale risikoer og sosial investering	23
2:11 Sosial puls	25
2:12 Andre holdningsundersøkelser	27
3: Metode	28
3:1 Velferdsbarometeret	28
3:2 Metodiske utfordringer	29
3:3 Statistiske analyser	29
3:4 Operasjonalisering av de avhengige variablene	30
3:5 Operasjonalisering av de uavhengige variablene	32
3:6 Reliabilitet	36
3:7 Validitet	37
3:8 Etske betraktninger	40
4: Resultater	40

4:1 Sammenlikning av resultater fra 1993 og 2017	40
4:2 Samsvar mellom oppfatninger og holdninger	43
4:3 Korrelasjonsmatrise	44
4:4 Lineære regresjonsanalyser	45
5: Diskusjon	49
5.1 Velferdsbarometeret og Sosial puls	49
5.2 Samsvar mellom oppfatninger og holdninger	52
5:3 Resultater fra andre holdningsundersøkelser	54
5:4 Begrunnelse for støtte til enslige forsørgere i dag	56
5:5 Begrunnelser for å ikke hjelpe enslige forsørgere	58
5:6 Kontekstuelle forhold og holdninger	59
5:7 Enslige forsørgere som verdige velferdsmottakere	61
5:8 Endring i gruppen enslige forsørgere	62
5:9 Forslag til fremtidig forskning	64
6: Oppsummering og avslutning	65
7: Litteraturliste	69

Oversikt over tabeller

Tabell 1: Deskriptiv oversikt over fordelingen på de to avhengige variablene **31**

Tabell 2: **35**

Deskriptiv oversikt over fordelingen på de uavhengige variablene. Frekvensfordeling for kjønn, politisk tilhørighet, om personen bor med partner eller ikke og om personen er enslig forsørger. Gjennomsnittsalder og gjennomsnittlig husholdningsinntekt

Tabell 3: **43**

Oversikt over hvor mange av respondentene til Velferdsbarometeret som var av den oppfatningen at enslige forsørgere var særlig økonomisk utsatt, som også ville skåne enslige forsørgere mot eventuelle velferdskutt.

Tabell 4: Korrelasjonsmatrise for variablene **44**

Tabell 5: **45**

Resultatene fra den multiple lineære regresjonsanalysen. Utfallsvariabel er *oppfatning av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt*. Politisk tilhørighet, kjønn, alder, husholdningsinntekt, bosituasjon og forsørgerstatus er uavhengige variabler.

Tabell 6: **47**

Resultatene fra multippel lineær regresjonsanalyse. Utfallsvariabel er *Prioritering av enslige forsørgere ved skåning for eventuelle velferdskutt*. Politisk tilhørighet, kjønn, alder, husholdningsinntekt, bosituasjon og forsørgerstatus er uavhengige variabler.

Oversikt over figurer

Figur 1: **41**

Oversikt over hvilke grupper respondentene i 1993 og 2017 trodde var mest utsatt for økonomiske problemer i dagens Norge. Inntil to svar.

Figur 2: **42**

Oversikt over hvilke grupper respondentene i 1993 og 2017 syntes bør skjermes mot eventuelle kutt i statlige overføringer. Inntil to svar.

Sammendrag

Denne masteroppgaven hadde et todelt siktemål. For det første ville jeg kartlegge om enslige forsørgere oppfattes som en gruppe som er særlig utsatt for økonomiske problemer. Dette er relativt til gruppene ungdom, barnefamilier, funksjonshemmede, innvandrere og flyktninger, eldre og arbeidsledige. Videre undersøkte jeg om enslige forsørgere blir prioritert å beskyttes mot kutt i velferdsytelser, blant de samme gruppene. Dette ble undersøkt empirisk ved hjelp av statistiske analyser. Det andre siktemålet var å sette analyseresultatene inn i en større sammenheng, og undersøke hvordan resultatene kan forstås i forbindelse med de sosialpolitiske endringene som har blitt gjennomført overfor enslige forsørgere siden 90-tallet. Overgangsstonaden ble i stor grad brukt som utgangspunkt for dette.

Til de empiriske analysene har jeg brukt tverrsnittsdata hentet fra prosjektet Velferdsbarometeret, hvor formålet var å kartlegge holdninger i befolkningen til velferdspolitikken. Analyseresultatene viste at enslige forsørgere var den gruppen som i størst grad ble oppfattet som særlig økonomisk utsatt. Videre viste resultatene at enslige forsørgere i tillegg var den gruppen som ble høyest prioritert blant de ulike gruppene, på spørsmål om hvilken gruppe respondentene ville beskytte mot kutt i velferd. En korrelasjonsanalyse viste få sammenhenger og i de tilfellene det var sammenheng, var resultatene svake. To lineære regresjonsanalyser ble utført, med politisk tilhørighet, kjønn, alder, husholdningsinntekt, partnerstatus og om respondenten var enslig forsørger eller ikke, som forklaringsvariabler.

Resultatene viste høyere tilbøyelighet hos de eldre til å ikke oppfatte enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt, men denne sammenhengen var liten. Resultatene viste videre at de som sto til høyre politisk og de som hadde en mer uklar politisk tilhørighet, var mindre tilbøyelige til å ville prioritere å beskytte enslige forsørgere mot velferdskutt. Dette gjaldt også for de med høy husholdningsinntekt. Disse sammenhengene var også svake. De svake resultatene kan tyde på at oppfatningene og holdningene som undersøkes i denne oppgaven, er allmenne for den norske befolkningen. Dette kan tyde på at folk er klar over at mange enslige forsørgere har det vanskelig økonomisk, og at de har en høy status som mottakere av velferdsytelser.

Abstract

This master's thesis had a two-way goal. Firstly, I would like to investigate whether single parents are perceived as a group that is particularly vulnerable to financial problems. This is relative to the groups of young people, families with children, people with disabilities, immigrants and refugees, the elderly and the unemployed. Furthermore, I examined whether single parents are given priority to be protected against cuts in welfare benefits, among the same groups. This was investigated empirically by means of statistical analysis. The second aim was to put the analysis results into a broader context, and examine how the results can be understood in connection with the social policy changes that have been made regarding single parents since the 90s. The transitional benefit was largely used as a starting point.

For the empirical analysis, I have used cross-sectional data derived from Velferdsbarometeret, where the purpose was to map the attitudes of the population to welfare policy.

The analysis results showed that single parents were the group most considered to be particularly financially exposed. Furthermore, the results showed that single parents in addition were the highest priority group among the various groups on questions about which group the respondents would protect against cuts in welfare. A correlation analysis showed few coherences and, in the circumstances of coherences, the results were weak. Two linear regression analysis was conducted, with political affiliation, gender, age, household income, partner status and whether the respondent was single parent or not, as explanatory variables.

The results showed more inclination among the elderly to not perceive single parents as particularly economically exposed, but this coherence was small. The results further showed that those who stood at the right political and those who had a more vague political affiliation were less likely to prioritize protecting single parents against welfare cuts. This was the same for those with high household income. These coherences were also weak. The weak results may indicate that the perceptions and attitudes investigated in this task are common to the Norwegian population. This may indicate that in general people are aware that many single parents experience financial difficulties and that they have a high status as recipients of welfare benefits.

1: Innledning

Under valgkampen i 1989 hadde Carl I. Hagen fra FrP følgende utspill om alenemødre:

Alenemødre som ved uansvarlig livsførsel har seg selv å takke for at de har kommet i denne situasjonen, får i dag for mye hjelp fra det offentlige. En kvinne som for eksempel blir gravid i ung alder med flere menn og velger å bære frem barna, må selv ta konsekvensene (Hagen sitert i Bergstø, 2014).

Dette sitatet er snart tretti år gammelt, og det er muligens for mange lett å tenke seg at dette er holdninger vi er ferdige med i Norge. Vi skal derimot ikke lenger tilbake enn til april 2018, da Christian Tybring-Gjedde fra samme parti sa følgende:

Hvis du har ansvar for stadig flere barn, og du vet at du har en jobb med lav lønn eller du lever på offentlige ytelser og ikke har framtidsutsikter for å få mer, så har du ansvar for egen livsførsel. Du gjør dette med viten og vilje. Så kan man selvfølgelig si at det kan være kulturelt press eller andre ting som gjør at du får mange barn. Men allikevel: I Norge har man et ansvar for egen livsførsel, og da mener jeg det er galt å bare fortsette å gi mer penger (Tybring-Gjedde sitert i Kristiansen, 2018).

Som disse sitatene tyder på, har det lenge pågått en samfunnsdebatt om hvilke sosiale grupper i samfunnet som oppfattes som verdige og uverdige trengende av hjelp til livsopphold. Denne diskusjonen kan komme til uttrykk på flere måter, for eksempel i form av hvilken ordbruk som brukes i media og i politikkutforming. Diskusjonen har innflytelse på politikken for hvordan økonomiske midler og velferd skal fordeles i samfunnet. Det er dermed en fordel med støtte i befolkningen, dersom ytelser skal gis til bestemte grupper.

Temaet for denne masteroppgaven er holdninger overfor enslige forsørgere som mottakere av velferdsytelser. Analysene som min studie bygger på, har jeg utarbeidet på grunnlag av data

hentet fra holdningsundersøkelsen Velferdsbarometeret, som hadde som formål å kartlegge holdninger til velferdspolitikken og overfor ulike sosiale grupper.

Med utgangspunkt i resultater fra analysene, er problemstillingen som følgende:

Oppfattes enslige forsørgere som en særlig økonomisk utsatt gruppe, og er dette en gruppe folk ønsker å prioritere med hensyn til skjerming for velferdskutt?

Oppgaven min har et todelt siktemål. For det første vil denne problemstillingen undersøkes empirisk ved hjelp av statistiske analyser. Problemstillingen er et forsøk på å undersøke hva slags oppfatninger som befolkningen har om enslige forsørgere sin økonomiske situasjon. I tillegg vil jeg ved hjelp av problemstillingen undersøke holdninger folk har med hensyn til enslige forsørgere som mottakere av velferd.

For det andre vil jeg sette denne problemstillingen inn i en større sammenheng og se hvordan resultatene fra analysene kan sees i forbindelse med de sosialpolitiske endringene som har blitt gjennomført overfor denne gruppen siden 90- tallet. Overgangsstønadene blir i stor grad brukt som utgangspunkt, siden dette er en ytelse som kun enslige forsørgere har krav på og som i tillegg har gjennomgått mange innskrenkninger.

Ofte er det stor avstand mellom realiteten og myter. Oppslag i aviser om enkeltindividers situasjon kan være et eksempel på hvordan visse myter om ulike grupper kan oppstå. Det er ikke alltid slik at befolkningens oppfatning av hvordan ulike grupper har det, er korrekt (Lødemel & Flaa, 1993, s. 112). Dette kan skyldes manglende kunnskap, men det er også en mulighet for at fordommer kan påvirke oppfatninger av ulike gruppers levekår. I dag lever vi i tillegg i et samfunn der stort sett samtlige av befolkningen kan uttrykke sine synspunkt via sosiale medier og i kommentarfelt. Det er dermed grunn til å tro at slike myter i dag spres raskere og bredere, enn det de gjorde tidligere.

Den norske velferdsstaten er avhengig av at flest mulig jobber og betaler skatt. De menneskene som har behov for statlig inntektssikring skal få dette, men stønadsnivåene skal ikke være så høye at det skal virke stimulerende å gå på offentlige ytelser istedenfor å arbeide (Bay, Hagelund & Pedersen, 2015, s.12). Det kan hevdes at de gruppene vi mennesker tror er

mest utsatte for økonomiske problemer, er de gruppene som vi ønsker å skjerme mot kutt i statlige overføringer.

Levekårsforskningen har som oppgave å avdekke hva slags levekår ulike sosiale grupper har. Kåre Hagen, som leder Velferdsbarometeret, argumenterer for at forskning skal forhindre at bruken av alternative fakta, og da særlig innenfor velferdspolitikken, spres i befolkningen. Dette for å hindre at alternative fakta gir grunnlag for at beslutninger i politikken baseres på myter om hvilke samfunnsgrupper som klarer seg fint økonomisk og hvilke som har det vanskelig (Hagen sitert i Larsen, 2017).

1:1 Motivasjon for valg av tema og dets relevans for sosialt arbeid som arbeidsfelt

Hvordan mennesker og sosiale grupper oppfattes, har på mange ulike måter forbindelse med hvilken sosialpolitikk som føres. Jeg er utdannet sosionom, et yrke hvor sosialpolitikken skaper rammene for det sosiale arbeidet. Sosialarbeidere har et samfunnsmandat, som blant annet innebærer å være premissleverandører overfor politiske myndigheter. Samtidig skal sosialarbeidere arbeide for å hindre sosial utstøting og uverdige livsvilkår i befolkningen. En viktig del av dette er å vurdere mål og virkemidler i sosialpolitikken på en kritisk måte (Fellesorganisasjonen).

Samfunnsmandatet fører med seg at kunnskaper om hvilke holdninger som rører seg i befolkningen er viktig. Holdningsundersøkelser som Velferdsbarometeret og Sosial puls¹, kan være nyttige for sosialarbeidere. Dette fordi slike undersøkelser kan bidra til å øke forståelsen av hva slags kunnskaper og holdninger som finnes blant befolkningen. Slike holdninger kan påvirke selvfølelse og opplevd situasjon for de menneskene som tilhører enkelte grupper. Samtidig kan sosialarbeidere bidra til å justere eventuelle sprik mellom generelle oppfatninger, og faktisk situasjon for sosialt utsatte grupper, ved å bruke levekårsforskning til å avkrefte eventuelle oppståtte myter rundt ulike grupper. Måter dette kan gjøres på er å for eksempel delta i mediedebatter, og gjøre seg mer synlige når det gjelder utforming av politikken.

---

¹ Prosjektene presenteres nærmere i 2.1.1 og 2.1.2

I utgangspunktet ønsket jeg å undersøke holdninger til og oppfatninger om samtlige sosiale grupper som respondentene fikk oppgitt. Dette var gruppene ungdom, barnefamilier, enslige forsørgere, funksjonshemmede, innvandrere og flyktninger, eldre og arbeidsledige. Under litteratursøkingen økte interessen for enslige forsørgere. Dette var fordi jeg syntes det var spennende å gå tilbake i historien og undersøke hvordan ulike oppfatninger og holdninger har preget politikken som er blitt ført på dette feltet. Dette er en viktig gruppe å fokusere på, siden forskning viser at det er mange enslige forsørgere som har vanskelige livsvilkår, og fordi dette påvirker barnas situasjon. Disse faktorene førte til at jeg valgte å gjøre en dybdeundersøkelse, slik at jeg kunne få en bedre forståelse av denne gruppen spesielt.

Holdninger og oppfatninger som kan stemme mer eller mindre med den dokumenterte situasjonen, er også noe som preger politikken som utarbeides når det gjelder de andre gruppene som ble undersøkt gjennom Velferdsbarometeret og Sosial Puls. Derfor har jeg en idé om at noen av resultatene fra min undersøkelse kan ha en viss overføringsverdi i forhold til de andre gruppene, om ikke når det gjelder konkrete resultater - så i alle fall når det gjelder hvilken type problemstillinger det kan være interessant å utforske videre. Alle disse gruppene knyttes det ulike holdninger til, i tillegg til oppfatninger som kan stemme mer eller mindre med den faktiske virkeligheten.

1:2 Presentasjon av analysespørsmål

Analysene i min studie er basert på to spørsmål som er hentet fra prosjektet Velferdsbarometeret. Velferdsbarometeret hadde som formål å kartlegge befolkningens holdninger til velferdspolitikken. Prosjektet blir presentert nærmere i 2.1.1 og i metodedelene.

Det første spørsmålet var: «*Generelt er det gode levekår i Norge, men det er også noen grupper som sliter med økonomiske problemer. Hvilke(n) av disse gruppene tror du er mest utsatt for økonomiske problemer i dagens Norge?*» Det andre spørsmålet var «*Hvilke grupper mener du bør skjermes mot eventuelle kutt i statlige overføringer?*».

På begge spørsmålene hadde respondentene mulighet til å velge to alternativer, der de ulike gruppene var ungdom, barnefamilier, enslige forsørgere, funksjonshemmede, innvandrere og flyktninger, eldre og arbeidsledige. Alle analysene i min studie er utført med data fra Velferdsbarometeret. Når jeg henviser til analysene er dette det jeg selv har utført.

1:3 Formål med oppgaven

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke oppfatninger av enslige forsørgeres økonomi og holdninger rettet mot denne gruppen som mottakere av velferd. Jeg ønsker å undersøke om visse utvalgte kjennetegn ved personer har noen sammenheng med oppfatninger om enslige forsørgere som en særlig utsatt økonomisk gruppe, sammenlignet med de andre gruppene. Disse kjennetegnene er politisk tilhørighet, kjønn, alder og inntekt. Jeg undersøker også om det at respondentene selv er enslig forsørger har sammenheng med slike holdninger og oppfatninger, eller om det har noe å si at de bor sammen med en partner eller ikke.

I tillegg til dette ønsker jeg å undersøke om de samme kjennetegnene har sammenheng med om enslige forsørgere er den gruppen folk vil prioritere å skåne for eventuelle velferdskutt blant de ulike gruppene. Et av formålene med oppgaven er også å belyse sammenhengen mellom den sosialpolitiske utviklingen i Norge som har berørt enslige forsørgere, og holdninger og oppfatninger som kommer til syne i resultatene fra analysene.

1:4 Oppbygging av oppgaven

Dette kapittelet inneholder innledning og bakgrunnen for min interesse for enslige forsørgere som velferdsmottakere. I tillegg blir temaets relevans for sosialt arbeid gjort rede for. Formålet med oppgaven blir også presentert her, samt analysespørsmålene og problemstillingen. Det andre kapitlet inneholder en historisk gjennomgang av holdninger til enslige forsørgere. Kapittelet inneholder også en teorigjennomgang og tidlige levekårsforskning om enslige forsørgere og barna deres. Jeg gjør til slutt rede for tidligere holdningsundersøkelser som er rettet mot ulike sosiale grupper og mer spesifikt mot enslige forsørgere. Begrepene i problemstillingen blir avklart og utdypet i dette kapittelet. Sosialpolitikken og velferdsytelsene som er rettet mot enslige forsørgere er også inkludert i denne delen.

Det tredje kapitlet er metodedelen for oppgaven. Her gjennomgår jeg hvilke statistiske analyser jeg har utført for å komme frem til resultatene mine. I metodekapitlet beskrives variablene og fremgangsmåten for analysene. Vurderinger til datamaterialet i form av diskusjoner rundt reliabilitet og validitet er i tillegg inkludert her. I fjerde kapittel viser jeg hvilke resultater jeg har kommet frem til ved hjelp av de statistiske analysene, i tillegg til at

jeg beskriver funnene. Talldataene blir fremstilt ved bruk av ulike tabeller og figurer. Det femte kapitlet inneholder diskusjonsdelen, der jeg diskuterer funnene fra analysene og hvordan disse kan belyse problemstillingen. Her settes også resultatene i sammenheng med det bredere sosialpolitiske perspektivet jeg ser problemstillingen i. Det sjette kapitlet inneholder en oppsummering av hovedpoengene i oppgaven.

2. Teori og tidligere forskning om enslige forsørgere

Denne delen av oppgaven utgjør oppgavens teoridel. Velferdsbarometeret og Sosial puls blir presentert her, og jeg inkluderer en historisk gjennomgang av hvilke holdninger som har vært rettet mot enslige forsørgere. Her presenteres også litteratur og tidligere forskning om enslige forsørgere. Dette kapitlet inneholder i tillegg teori om sosialpolitikk som har berørt situasjonen til denne gruppen. Endringene i overgangsstønadene står sentralt som gjenstand for det sosialpolitiske aspektet ved oppgaven. En kort oversikt over ytelser rettet mot enslige forsørgere og barnefamilier er også med i denne delen av oppgaven, samt viktige debatter rundt enkelte av disse ytelsene. Jeg vil til slutt vise til andre holdningsundersøkelser som omhandler holdninger overfor sosiale grupper, og mer spesifikt for enslige forsørgere, som en overgang til resultatdelen og drøftingsdelen.

2:1 Tidligere forskning

Av tidligere forskning er Velferdsbarometeret den viktigste studien for denne masteroppgaven. Denne studien introduseres her, men presenteres videre i metoddelen. Sosial puls presenteres i 2.1.2, sammen med tidligere forskning som vil bli brukt i denne oppgaven.

Det er få forskere på det norske forskningsfeltet som har konsentrert seg om enslige forsørgere. Forskningen til sosiolog Anne Skevik står sentralt, og sosiolog Liv Johanne Syltevik har i tillegg bidratt med forskning på vegne av denne gruppen. Skevik gjennomførte en holdningsundersøkelse i 1996 spesifikt rettet mot enslige forsørgere. Denne undersøkelsen er inkludert i min studie.

2.1.1 Velferdsbarometeret

Velferdsbarometeret er den undersøkelsen som er mest sentral i min studie, og er den undersøkelsen som datasettet jeg har brukt til analysene hører til. Velferdsbarometeret er en spørreundersøkelse som ble gjennomført i forkant av Stortingsvalget 2017 og hadde som mål å kartlegge befolkningens holdninger til velferdspolitikken. Leder for prosjektet er Kåre Hagen, senterleder for senter for velferd og arbeidslivsforskning ved OsloMet. Andre prosjektdeltakere er Ivar Lødemel, professor ved Institutt for sosialfag ved OsloMet, og Alexander Schjøll, ansatt ved Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) ved OsloMet. Norsk Gallup, som er en del av Kantar TNS sto for datainnsamlingen og gjennomføringen av spørreundersøkelsen (Kantar TNS, upublisert).

2.1.2 Sosial puls

Undersøkelsen Sosial puls har også vært et viktig grunnlag for oppgaven. Sosial puls ble gjennomført i 1993, under ledelse av Ivar Lødemel og var et oppdrag på vegne av Norges Røde Kors. Forskningsstiftelsen FAFO sto bak rapporten som ble utarbeidet i etterkant av gjennomført spørreundersøkelse. Rapporten er skrevet av Ivar Lødemel og Jardar E. Flaa. Daværende Norsk Gallup Institutt A/S gjennomførte selve spørreundersøkelsen. Bakgrunnen og hensikten med rapporten var å kartlegge holdninger til frivillighet, men også til grupper i samfunnet og da spesielt eldre og ungdom. I tillegg var hensikten å fremstille fakta om levekår, frivillighet og holdninger (Lødemel & Flaa, 1993, s. 5).

De to spørsmålene som de empiriske analysene i min studie er basert på, ble også stilt i Sosial puls. Det var i tillegg de samme sosiale gruppene som respondentene kunne velge mellom. Resultatene fra Sosial puls inkluderes i min studie for å vise til endringen i svarprosent mellom 1993 og 2017.

2:2 Holdninger til enslige forsørgere gjennom historien

Enslige forsørgere kan defineres som den gruppen som har forsørgeransvar for barn, men som ikke er gift eller samboere. Videre dekkes enker og enkemenn med barn av begrepet (Brækhus, 2009).

Dagens holdninger overfor enslige forsørgere og deres barn kan spores langt tilbake i historien. Sosialforsker Eilert Sundt er en sentral skikkelse i denne sammenhengen, og en

pionér på feltet. Han er mest kjent for sine sosiale og statistiske undersøkelser av skikker og liv i det nedre sosiale sjiktet av befolkningen på midten av 1800-tallet. Utarbeidelse av fattigdomsstatistikk var en viktig del av hans virke, og “usømmelighetens” betydning for fattigdom sto sentralt i denne statistikken. I Sundts fattigdomsstatistikk fra 1866 fikk barn født utenfor ekteskap, eller som man på den tiden kalte dem; de uekte barna, sin egen tabell i fattigdomsstatistikken. Disse barna var den eneste av underkategoriene av fattige som ble understøttet av samfunnet, som fikk en egen tabell i skjemaet. Dette er med på å vise hvor stor betydning disse barna, og deres “usømmelige” foreldre, spesielt mødrene, ble tillagt med tanke på å forklare hva som var samfunnets største problem med hensyn til hva de kostet samfunnet (Roll-Hansen, 2002).

Koblingen mellom usømmelig seksuell oppførsel og fattigdom har sammenheng med en malthusiansk måte å tenke på. Den svært innflytelsesrike engelske økonomen Thomas Malthus, pekte på at befolkningsvekst var en årsak til økt fattigdom. Det var likevel ikke det å begrense barnetallet innen ekteskapet som var gjenstand for bekymringen. For å dempe veksten i befolkningen i de fattige lag var det løsaktigheten som foregikk utenfor ekteskapets rammer som måtte gjøres noe med (Roll-Hansen, 2002).

Historisk sett har idealet vært å være mor innenfor ekteskapets rammer, og noe kvinner bør tilstrebe. Dersom en kvinne mistet mannen sin, medførte enkestatusen at hun ble sett på som verdig trengende av offentlig støtte. Likevel førte gjerne den nye livssituasjonen til tap av økonomisk sikkerhet (Blom 1992. Sitert i Blom 2015, s. 318). En kvinne som fikk barn utenfor ekteskap kunne derimot bli oppfattet som en avviker, bli møtt med moralsk fordømmelse og overlatt til seg selv (Blom 1991, sitert i Blom, 2015, s.318).

Katti Anker Møller og Johan Castberg er andre kjente historiske skikkelser som er vesentlige i forbindelse med enslige forsørgere. De Castbergske barnelovene fra 1915 var spesielt rettet mot ugifte mødre og deres barn. Barnelovene kan oppfattes som begynnelsen på den moderne barne- og familiepolitikken i Norge. Gjennom disse lovene ble barns og familiers rettigheter styrket gjennom flere sosiale reformer (Grødem, 2016). Lovene likestilte barn som var født i og utenfor ekteskap på enkelte viktige områder. Barn som ble født av ugift mor, fikk en rett til å ta farens navn og fikk arverettigheter på lik linje med barn som ble født av gifte foreldre. Barnebidraget ble automatisert når moren oppga barnets fars navn, og var dermed ikke lenger en del av rettssystemet. Dette medførte at kvinnene ikke trengte å delta i rettssaker for at

bidragsplikten skulle pålegges, og bidragsplikten ble reell for ugifte fedre (Skevik, 2001, s. 26-27).

Hovedårsaken til at Johan Castberg, med god hjelp fra Møller, kjempet frem barnelovene, var at livsvilkårene for barn født utenfor ekteskap var svært dårlige. I barnas første leveår var dødeligheten blant spedbarn dobbelt så høy, sammenliknet med barn født av en gift mor (Asland, 2016, s.2). Møller på sin side kjempet for blant annet avkriminalisering av abort, og for at mødre skulle lønnes for sitt arbeid. Hun sto bak og fikk gjennomført ideen om mødrelønn, som er forløperen for det som i dag utgjør barnetrygden. Denne skulle heve statusen til moderskapet, og gjøre kvinnen økonomisk uavhengig. Motstandere av en slik mødrelønn mente derimot at dette kunne føre til usømmelig oppførsel, og at privatsfæren ble trukket inn i politikken (Kvinnemuseet, udatert).

I 1919 ble den såkalte Oslo-trygden innført. Dette var en trygd for enslige mødre bosatt i Oslo og omfattet enker som hadde mindreårige barn, ugifte, skilte og separerte mødre. Trygden hadde et sterkt rikspolitisk siktemål. I 1916 fikk Arbeiderpartiet flertall i Oslo, og denne maktposisjonen brukte de blant annet til å vise et borgerlig styrt Storting hvordan en trygd kunne utformes etter skatteprinsippet. Den felles trygden for en gruppe som enslige forsørgere bygde ikke på andre modeller, og var en radikal sosialpolitisk nyskaping (Hatland, 1987, s. 12).

Det var ikke et mål at Oslo-trygden skulle være en erstatning for arbeidsinntekt, men et tilskudd. Flere kommuner innførte en lignende støtteordning for alenemødre. Derimot gjaldt flesteparten av disse ordningene kun for enker (Mæland, 2015). Henvendelsen som førte til at Oslo-trygden ble diskutert og innført, kom fra Arbeiderpartiets kvinneforeninger. Det var enker som var målgruppen for denne henvendelsen. Enker har tradisjonelt blitt sett på som en anerkjent gruppe å støtte, fordi de ikke på noen måte kan lastes for situasjonen de har havnet i. Medlemmene i Stang-komiteen, som behandlet denne henvendelsen, tok likevel utgangspunkt i enslige forsørgeres faktiske behovssituasjon. Dermed valgte de å se bort fra årsaken til at situasjonen var oppstått (Hatland, 1987, s.32-33).

Diskusjonen om hvem som er verdige og uverdige trengende grupper i samfunnet, handler om hvilke grupper som forventes å skulle klare seg selv ved å arbeide, og hvilke grupper som oppfattes som nødvendig å understøttes av samfunnet. Mens enkenes verdighet ble akseptert

på grunn av det faktum at de ikke kunne lastes for sin situasjon, ble de skilte og ugifte kvinnene møtt med spørsmål om skyld, moralisering og ydmykende hjelpeformer. Det var bekymring for at offentlig støtte skulle ha en negativ påvirkning på atferden og føre til at familier ble oppløst. Dette er en viktig forklaring på at hjelpen til denne gruppen var så restriktiv (Hatland, 1987, s. 33.)

I løpet av 1900-tallet skjedde det en holdningsendring til ekteskapet som institusjon. Fra 60-tallet og utover ble det mer aksept for at kvinner fødte barn utenfor ekteskapet. I samme periode ble de nordiske velferdsstatene bygget opp, forankret i sosialdemokratiet (Blom, 2015, s.318). I 1964 ble enke- og morstrygd for enker og ugifte mødre innført, og i 1971 så *Midlertidig lov om stønad for skilte og separerte forsørgere* dagens lys. I 1981 ble denne loven inkludert i folketrygdloven, og med dette var alle enslige forsørgere sikret trygderettigheter (Kavli, Nielsen & Sandbæk, 2010, s. 28).

2:3 Enslige forsørgere og status i dag

Som gruppe kommer enslige forsørgere dårligere ut økonomisk sammenlignet med andre grupper i levekårsundersøkelser. Det er likevel store forskjeller innad i gruppen med tanke på personlige og sosiale ressurser, og livssituasjonen personen har i utgangspunktet, vil påvirke hvordan situasjonen som enslig forsørger blir. Hvor lenge denne fasen varer er også ulikt (Haugland & Havik, 2013, s. 242). Det som hovedsakelig avgjør hvordan den enkelte forsørger seg selv og barna sine, er hva personen hadde som hovedbeskjeftigelse før personen fikk eneforsørgeransvar (Kjelstad, 1998, s. 13).

Til tross for det kjønnsnøytrale begrepet enslige forsørgere, er det hovedsakelig kvinner som er alene med barn. I 2013 var kun åtte av hundre enslige forsørgere menn. Menn som er enslige forsørgere er imidlertid gjerne eldre enn kvinnene som befinner seg i samme situasjon og barna de har ansvar for er ofte eldre. I tillegg har mennene som er enslige forsørgere oftere høyere utdanning og har en mer etablert posisjon i arbeidslivet (Haugland & Havik, 2013, s. 242). Til tross for en stor andel kvinner i denne gruppen, bruker jeg begrepet enslige forsørgere i denne oppgaven. I de tilfellene noe er spesifikt for kvinner, bruker jeg begrepet enslige mødre.

Økonomiske vansker er den levekårsutfordringen som kan oppleves som mest krevende for enslige forsørgere. Som gruppe har de betydelig mindre penger å disponere enn par med barn, og det er større risiko for at enslige forsørgere befinner seg i lavinntektsgruppen (Vrålstad, 2017). Enslige forsørgere går i tillegg glipp av stordriftsfordelene forsørgere som lever i parforhold har.

Enslige forsørgere har en svakere tilknytning til arbeidsmarkedet sammenlignet med par med barn. I 2014 var 6 av 10 enslige forsørgere tilknyttet arbeid. Enslige forsørgere som er tilknyttet arbeid ligger som gruppe på et lavere inntektsnivå dersom de settes opp mot resten av befolkningen. Tall fra 2014 viste at denne gruppen hadde en inntekt som tilsvarte 81 prosent av medianinntekten i befolkningen (Epland & Kirkeberg, 2016, s. 12). I perioden etter 2000, har i tillegg inntektsutviklingen til enslige forsørgere vært dårligere enn i resten av befolkningen. De har også høyere gjeldsbelastning og lavere formue enn gjennomsnittet (Langeland, Furuberg & Lima, 2017 s. 29).

Historisk sett er muligheten for å etablere seg i eget hushold, en relativ ny mulighet for kvinner, og det er først i siste delen av forrige århundre at dette har vært en realistisk situasjon. Velferdsordningene er i stor grad årsaken til denne muligheten. På tross av velferdsordningene gjenspeiler enslige forsørgeres situasjon tydelig flere av de grunnleggende problemene kvinner møter i velferdsstaten, familien og på arbeidsmarkedet (Syltevik & Wærness, 2004, s. 122). Mange av de typiske kvinneyrkene er preget av mye deltidsarbeid og vikariater, og dette får følger for mange enslige forsørgeres livssituasjon.

2:4 Kriterier for velferd

Sosial beskyttelse og offentlige ytelser er ulikt fordelt i alle velferdsstater. For noen grupper i samfunnet er ytelsene lettere tilgjengelige, mer langvarige og mer generøse enn for andre grupper. I tillegg er det ulikt gruppene imellom med hensyn til krav om gjenytelse for de offentlige stønadene. Eldre og mennesker med nedsatt funksjonsevne er eksempler på grupper som gjerne mottar mindre stigmatiserende ytelser enn det arbeidsledige gjør (van Oorschot, 2008, s. 268).

Et viktig skille går mellom de ytelsene som er rettighetsbasert og de som er skjønns- eller behovsbasert. Alderspensjon er et eksempel på en universell ytelse som er rettighetsbasert.

Den økonomiske sosialhjelpen er derimot basert på skjønnsutøvelse og baseres på behovsprøving. Unge mennesker i arbeidsfør alder er det flere krav til sammenlignet med eldre, og dersom personen ikke fyller vilkårene for å få utbetalt penger kan det føre til bortfall av stønader.

Velferdsytelser finansieres over skatteseddelen, og må ha en viss støtte i befolkningen for å kunne gjennomføres og videreføres over tid. Van Oorschot (2008) hevder at det er sammenheng mellom befolkningens støtte til ulike ytelser og hvordan de oppfatter gruppene som ytelsene er rettet mot. Mennesker har en tendens til å gi støtte til de ytelsene som er rettet mot grupper de oppfatter som verdige mottakere av velferd (s. 271).

Basert på ulike studier som omhandler holdninger til mottak av velferd, har van Oorschot utarbeidet fem kriterier for at mennesker skal oppfattes som verdige mottakere. Det første kriteriet er kontroll. Jo mindre kontroll personen har over situasjonen sin, jo mer verdig oppfattes denne personen av den øvrige befolkningen. Det andre kriteriet er behov, og vil si at dess større behovet er, jo mer verdig er personen med tanke på å understøttes økonomisk av samfunnet. Kriterium nummer tre er identitet. Trengende mennesker som er nærmere oss selv, oppfattes som mer verdige. Det fjerde kriteriet er innstillingen eller holdningen til mottakeren. De menneskene som viser takknemlighet og er lette å like, og som former seg etter våre standarder, oppfattes som mer verdige mottakere av velferd. Det femte og siste kriteriet handler om resiprositet. Det vil si at de menneskene som har bidratt til fellesskapet før, som for eksempel eldre, eller muligens kommer til å bidra i fremtiden, blir sett på som mennesker som bør støttes økonomisk (van Oorschot, 2000, s. 36).

2:5 Holdninger til enslige forsørgere som velferdsmottakere

Det finnes ulike definisjoner av begrepet holdning, men et eksempel på en sammenfatning av disse kan være slik: *Holdninger er relativt stabile og organiserte oppfatninger, følelser og handlingsintensjoner overfor objekter og saker av sosial art eller betydning* (Ilstad, 2004, s. 100).

Min studie er et forsøk på undersøke om enslige forsørgere oppfattes av befolkningen som en særlig utsatt gruppe og om det finnes holdninger i form av å ville prioritere å skjerme denne gruppen mot velferdskutt. Definisjonen over omtaler holdninger som oppfatninger, og det

virker rimelig å tro at dette henger sammen. Dermed kan det være problematisk å behandle holdninger og oppfatninger på den måten jeg gjør. Problematikken rundt dette blir nærmere diskutert i validitetsdelen i metodekapittelet.

Et viktig skille som er nødvendig å være bevisst med tanke på holdninger til en sosial gruppe, er forskjellen på holdninger rettet mot selve gruppen og holdninger rettet mot gruppen som stønadsmottakere. Personer kan ha positive holdninger til en gruppe i seg selv, men negative holdninger til dem som velferdsmottakere. Ungdom kan sees som et eksempel på dette. Mens det kan være holdninger til ungdom om at de er kunnskapsrike, høflige og flinke til å arbeide, er det ikke nødvendigvis slik at befolkningen vil ønske å støtte dem gjennom velferdsytelser selv om de strever økonomisk. Ungdom er i arbeidsdyktig alder, og er en gruppe folk forventer skal klare seg selv ved å ha en arbeidsinntekt dersom de ikke er i et utdanningsløp.

Som en hovedregel vil et nærmere kjennskap til personer og ting medføre en mer positiv holdning til dem (Ilstad, 2004, s.110). En følge av dette kan være at de som enten selv er enslige forsørgere eller kjenner noen som er det, kan ha et mer positivt bilde av enslige forsørgere som gruppe. Andre faktorer som kan påvirke holdninger er hvordan personer fremstilles i tradisjonelle og sosiale medier.

Holdninger til ulike grupper kan sees som et uttrykk for gruppens status som velferdsmottaker (Lødemel & Flaa, 1993, s. 117). Posisjonen til enslige forsørgere som mottakere av stønader er motsetningsfylt. Dette er fordi de generelt er arbeidsføre, og i arbeidsdyktig alder, noe som medfører en forventning om at personen er selvforsørget. På den annen side har denne gruppen eneomsorg for barn, noe som medfører mye arbeid hjemme (Skevik, 1996, s. 8).

I forbindelse med stortingsvalg, valg til fylkesting og kommunestyre, artikuleres befolkningens holdninger til velferd og grupper. Ved å benytte stemmeretten uttrykker folk sin støtte til ulike politikere og partier, og hvilke prioriteringer de ønsker. Holdninger i befolkningen vil dermed kunne påvirke politikernes prioriteringer. Som en følge av et demokratisk styresett er holdninger og holdningsendringer et viktig premiss politisk sett for hvordan velferdssamfunnet skal videreutvikles (Lødemel & Flaa, 1993, s. 95).

Holdninger til ulike offentlige stønadsordninger har en sammenheng med hvordan stønadsmottakerne oppfattes. Tidligere ble enker nevnt som en gruppe som alltid har blitt oppfattet som verdige, og som ofre for en situasjon de ikke har kontroll over. Kvinner som har blitt gravide uten å være gift, har på den annen side tradisjonelt hatt svært lav status, og støtteordningene har vært marginale. Enkelte kan i tillegg oppfatte enslige forsørgere som mennesker som strategisk befinner seg i denne situasjonen. Av andre kan denne gruppen heller oppfattes som et typisk «offer». Diskusjoner om enslige forsørgere skal oppfattes som «ofre» eller strateger» er derimot i mye større grad tilstede i land som England og USA, enn i Norge (Skevik, 1996, 22-23).

Velferdsytelser rettet mot enslige mødre har alltid vært omstridt. Et argument mot slike ytelser er svekkelse av seksualmoral, siden de gjør det mulig å forsørge et barn uten å være gift, og dermed mindre risikofyllt med seksuelle forhold utenom ekteskapet. For dem som mener at ekteskap ikke bør kunne oppløses, kan skilsmisse og eventuelle medfølgende behov for ytelser oppfattes som et moralsk problem (Brækhus, 2009). På denne måten kan stønader til enslige forsørgere oppfattes som en trussel mot ekteskapet, subsidiering av samlivsbrudd og oppmuntre til å leve alene (Skevik, 2001, s.15-16). På den andre siden vil et argument for velferdsytelser til enslige forsørgere være at uavhengig av foreldrenes forhold, har barna krav på en trygg og sikker tilværelse. Sanksjoner mot foreldre vil også ramme barna deres (Brækhus, 2009).

I Skeviks (1996) undersøkelse “Holdninger til enslige forsørgere” ble det stilt spørsmål om hvor gamle barn burde være når enslige forsørgere skulle ta lønnet arbeid. Ulike «skjemaer» kan mobiliseres hos den enkelte når de blir spurt om dette. Et slikt spørsmål innebærer en dimensjon om hvor lenge det oppfattes at denne gruppen bør motta ytelser og dermed støttes av skattebetalernes penger. Likevel er det også en dimensjon her om en oppfatning av hvor lenge barnet trenger å ha en mor som er hjemmeværende. Mens noen vil svare ut fra et «bruk av offentlige midler skjema», kan andre svare ut fra et «best for barna» skjema (s. 16).

Skevik (1996) peker på at når mennesker blir spurt om hva de mener om enslige forsørgere, blir det sannsynligvis aktivisert et bilde i hodet på folk av «den typiske enslige forsørger» (s.9). Dette bildet som aktiveres hos folk kan være svært ulikt, blant annet ut fra hvilken kjennskap vi har til noen i gruppen eller om vi selv tilhører denne gruppen. Heterogeniteten innad i gruppen, gjør det nærliggende å tenke at hvem vi kjenner fra denne gruppen og hvordan de har det, vil kunne påvirke holdninger og oppfatninger vi har til gruppen generelt.

2:6 Barnefattigdom som fenomen

Oddvar Nordlie, daværende statsminister fra Arbeiderpartiet, uttalte i 1979 at fattigdom og sosial nød for første gang i Norges historie var utryddet. På denne tiden hadde velferdsstaten sitt høydepunkt, og fattigdom ble sett på som et strukturelt problem ved samfunnet som kun kunne løses ved hjelp av politikk. Derimot kom Nordlie med en ny uttalelse i 2001 som gikk imot den første, hvor han påpekte at det var en skam at Norge hadde 70 000 fattige barn. Høsten 2001 ble det dannet en borgerlig regjering. Den nye regjeringen lovet en egen tiltaksplan for å bekjempe fattigdommen i Norge. Med dette ble fattigdom som begrep brukt i den offisielle språkbruken for første gang siden 1948 (Hagen & Lødemel, 2003, s.210).

Det har vært diskusjoner rundt hvilken definisjon som skal brukes og hvilke inntektsmål som skal benyttes for å beregne hvor mange som lever med svært lav inntekt. Jeg kommer til å bruke vedvarende lavinntekt, som er en definisjon som benyttes av blant annet SSB. Vedvarende lavinntekt defineres som nettoinntekt per forbruksenhet, som gjennomsnittlig over en treårsperiode er lavere enn gjennomsnittlig lavinntektsgrense for de samme årene (SSB, 2016, s. 14).

Barn som er særlig utsatt for å vokse opp i en husholdning med vedvarende lavinntekt er barn av enslige forsørgere, barn i barnerike familier, barn som har lavt utdannede foreldre, minoritetsbarn med ikke-vestlig bakgrunn, og barn som har foreldre med svak tilknytning til arbeidslivet (Fløtten & Grødem, 2014, s.25). En årsak til at barnefamilier kan komme i en situasjon der de vil oppleve vedvarende lavinntekt, er gjerne knyttet til en livsovergang eller hendelse. Dette kan være tap av inntekt, skilsmisse eller avslutting av samboerskap. Familieforøkelse kan også føre til at familien får det svært vanskelig økonomisk, dersom dette medfører en reduksjon eller bortfall av inntekt, eller/og økte levekostnader (Halvorsen, 2011, s.55).

Hagen og Lødemel (2010) peker på at når barn lever i fattigdom får det en særlig sterk følelsesmessig appell. Det kan aldri være noen tvil om at barn er uskyldige i fattigdomssituasjonen og dermed er de å regne blant «verdige trengende» på grunn av sin alder. Det å få en vanskelig start på livet kan også medvirke til problemer i voksen alder, og det ligger en urettferdighet i den fattigdommen som går i arv (s. 296).

Det oppfattes som uheldig at barn vokser opp i en husholdning med lav inntekt. En grunn til dette er, som Hagen og Lødemel pekte på, at barn ikke har skyld i sin situasjon. Barn har begrensede muligheter til å gjøre noe med denne situasjonen. Belastninger som barn som vokser opp i familier med lavinntekt kan oppleve er begrensninger i muligheter til å delta i de samme aktivitetene som venner og jevnaldrende. Barna kan også være utsatt for stigmatisering på grunn av at familien har dårlig råd. For det andre oppfattes det at barn vokser opp i en lavinntektssituasjon som dårlig samfunnsøkonomi (Fløtten & Grødem, 2014, s.7).

Tall fra Fattigdomsrapporten (2016) som er utarbeidet av NAV, viser til at i 2015 tilhørte 98 200 barn husholdninger som befant seg i en situasjon med vedvarende lavinntekt. Dette var en økning på 6100 barn, dersom det sammenliknes med året før. De regionale forskjellene er store og flesteparten av disse barna er bosatt i Oslo, mens færrest befinner seg i Rogaland (Langeland et al., 2017, s. 3). I lavinntektsgruppen er barn med innvandrerbakgrunn sterkt overrepresentert. 38 prosent av barn med innvandrerbakgrunn tilhørte en husholdning med vedvarende lavinntekt i 2015. Til sammenlikning var andelen 5,4 prosent med tanke på barn som ikke hadde innvandrerbakgrunn (Epland & Kirkeberg, 2017).

Økningen i lavinntekt blant barn de siste årene forklares hovedsakelig av at det har blitt en økning av barn med innvandrerbakgrunn. Til tross for dette har det likevel blitt flere barn uten innvandrerbakgrunn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt. En stor del av forklaringen på denne økningen er at flere barn i lavinntektsgruppen lever i familier med enslige forsørgere. Andelen barn uten innvandrerbakgrunn med eneforsørger økte fra 44 til 48 prosent i perioden 2011-2015 (Epland & Kirkeberg, 2017).

Det er store ulikheter mellom barn av enslige forsørgere og barn i parfamilier med hensyn til å leve i en lavinntektshusholdning. Andelen barn i husholdninger med lavinntekt der foreldrene bodde sammen var 7 prosent i 2012-2014. Blant enslige forsørgere var andelen barn i en lavinntektshusholdning 23 prosent. Barn av enslige forsørgere var dermed tre ganger så utsatte for å leve i en husholdning med vedvarende lavinntekt sammenlignet med barn i familier der foreldrene bodde sammen. I tillegg bidrar økt lavinntekt blant enslige forsørgere til å trekke opp fattigdomsandelen for barn generelt (Grødem, 2016).

2:7 Sosialpolitikken overfor enslige forsørgere

Tiltak rettet mot enslige forsørgere har i den norske velferdspolitikken lange tradisjoner. Flere politiske reformer som har berørt gruppen har funnet sted, og en strengere arbeidslinje overfor denne gruppen og nye bidragsregler har fått konsekvenser. I tillegg har gruppen hatt en viktig posisjon når barnefattigdom har vært diskutert (Ellingsæter & Leira, 2004, s. 33).

Først i 1981 fikk alle enslige forsørgere, uavhengig av sivilstatus og kjønn, de samme rettighetene under folketrykkløven. Politikken var ambivalent i forhold til enslige forsørgere med tanke på lønnsarbeid versus omsorgsarbeid, fordi det fra politisk hold har vært oppmuntret til arbeid. Skattereglene var gunstige, og de fikk fortrinnsrett i barnehager og støtte til barnetilsyn. Inntil rettighetene til overgangsstønad, som er en ytelse direkte rettet mot enslige forsørgere, ble kraftig innskrenket, fantes det derimot ingen arbeidsplikt (Skevik, 2001, s. 28).

I Norge ble arbeidslinja, i form av aktivering, den overordnede målsettingen i politikken overfor enslige forsørgere på 1990- tallet. Argumenter som ble brukt for barnehager og skolefritidsordninger, ble nå brukt for å kreve yrkesaktivitet av enslige forsørgere. Dette var argumenter som at det ikke var heldig for mødrene å være utenfor arbeidslivet over lengre tid og at de selv ønsket å arbeide utenfor hjemmet og dermed burde hjelpes ut i arbeid (Skevik, 2001, s. 121).

I land der arbeidsdeltakelsen blant kvinner og mødre er høy, er det større forventninger til at alenemødre skal sørge økonomisk for seg selv og barna. Staten er dermed mer involvert på den måten at det tilbys sosiale tjenester som gjør arbeidsdeltakelse mulig (Pedersen, Weise, Jacobs & White, 2000, s. 176). Full barnehagedekning og mulighet for å kunne ha barna på skolefritidsordning er eksempler på dette.

2.7.1 Ytelser for enslige forsørgere og barnefamilier

Økonomiske ytelser kan være universelle slik at alle i en bestemt situasjon eller livsfase har rett på denne ytelsen, eller de kan være målrettede. Barnetrygden er et eksempel på en universell ordning for alle barn, og utbetales til alle som har barn, uavhengig av hva slags inntekt familien har. Målrettede ytelser eller tjenester gis til mennesker som tilhører en viss gruppe og som er i en spesifikk situasjon (Roosma, van Oorschot & Gelissen, 2014, s. 489).

Mødre som mottar overgangsstønad fordi de ikke har mulighet til å delta i arbeidslivet på grunn av omsorgsansvar for barn, er et eksempel på en gruppe som mottar en målrettet ytelse.

Nav sine stønader overfor enslige forsørgere har som formål å sikre inntekten til dem som har aleneomsorgen for barn, og legge til rette for at personen skal klare seg selv økonomisk gjennom arbeid (NAV, 2018). Det er flere typer stønader som enslige forsørgere og barnefamilier kan få. I tillegg til barnetrygden har enslige forsørgere rett til utvidet barnetrygd, slik at de får trygd for et barn mer enn det de har (Grødem, 2011, s. 18). Barnetrygden har blitt trukket frem ved flere anledninger som en ytelse som bør gjøres noe med. Denne har ikke blitt justert siden 1996, verken i forhold til lønns- eller prisvekst (Pedersen, 2015). Stønad til barnetilsyn er rettet mot enslige forsørgere som er i arbeid. Det finnes også tilleggsstønader som kan søkes på i forbindelse med skolegang eller flytting på grunn av arbeid, eller hvis personen er registrert hos NAV som arbeidssøker (NAV, 2018).

Overgangsstønad er som nevnt, en ytelse som enslige forsørgere kan motta, dersom de på grunn av omsorgsansvaret for barn mangler muligheten til å forsørge seg selv og barna. Dagens regler er at når det yngste barnet er 1 år, er mottakeren pliktig til å være i en form for arbeidsrelatert aktivitet i minst femti prosent (NAV, 2018). Dette kan være lønnsarbeid, utdanning eller en form for opplæring som skal virke arbeidskvalifiserende. Den generelle regelen er at stønaden kan mottas i inntil tre år, men dersom forelderen er i et utdanningsløp som er hensiktsmessig, kan stønaden utvides med ytterligere to år (Hetland, 2017, s.11). Eksempler på slik aktivitet kan være ulike kurs i regi av NAV, som norskkurs for innvandrere, eller arbeidskvalifiserende kurs som kvalifiseringsprogrammet.

Kontantstøtte er en stønad som kan mottas av både toforsørgerfamilier og enslige forsørgere. Dette kan søkes om dersom familien har barn mellom 1 og 2 år og som ikke går i barnehage med offentlig tilskudd (NAV 2018). Kontantstøtten har vært en omstridt ytelse. Tilhengerne pekte på økt valgfrihet med tanke på omsorg for barna, mens motstanderne tok til orde for at dette representerte et tilbakeslag for likestillingen, da det ble antatt at kvinnene ville være de som benyttet ordningen mens mennene jobbet. Reformen var et kompromiss i forbindelse med Stortingsvalget 1997, mellom regjeringspartiene, men også med opposisjonen fra høyresiden, for å sikre flertall i Stortinget (Ellingsæter, 2003).

En interessant side ved denne ytelsen er at den støtter en mer tradisjonell enforsørgermodell i motsetning til tidligere reformer på 90-tallet, som støtte til barnehage og foreldrepermisjoner (Ellingsæter, 2003). I dette tilfellet viser enforsørgermodellen til en familiemodell der foreldrene lever sammen og en av dem jobber, mens den andre er hjemme med barn.

2.7.2 Innskjerping av overgangsstønad

Overgangsstønad er en av få økonomiske ytelser som man må være eneforsørger for å ha rett på. I 1981 ble overgangsstønad gjort kjønnsnøytral, og endret slik at den inkluderte skilte og separerte (Mæland, 2015). Syltevik peker på at i Stortingsdebattene på 1980 tallet ble omsorgshensynet til barna tydeliggjort. Mødrene skulle ha tid til barna, og ordningen med overgangsstønad skulle fungere som en overgang til lønnsarbeid på et senere tidspunkt. I Stortingsdebattene på 1990-tallet er derimot omsorgshensynet nesten fraværende, og arbeidslinja er det viktigste (Syltevik, sitert i Mæland, 2015).

I 1998 ble de første innstramminger gjennomført. Ideen var at dette skulle øke tilknytningen til arbeidsmarkedet og heve utdanningsnivået til enslige forsørgere. Dette skulle gjøre gruppen mer i stand til å være økonomisk selvhjulpne og unngå fattigdom (Mogstad & Pronzato, 2008, s. 3). Innstramminger ble ikke iverksatt uten debatt. Enkelte kvinneaktivister og politikere på venstresiden, mente at den underliggende antagelsen som lå til grunn for innskrenkningene i denne stønaden var et syn på alenemødre som uverdige trengende, og at de skulle straffes i form av stønadskutt. Sitatet i innledningen fra daværende formann for FrP, Carl. I. Hagen, kom i forbindelse med stortingsvalget i 1989. Dette sitatet ble trukket frem av kritikerne av innstramminger i overgangsstønad. Imidlertid gir forarbeidene for denne innskrenkingen liten støtte til en slik tolkning, på den måten at kvinners yrkesaktivitet vektlegges grundig og systematisk (Grødem, 2016, s. 314). Dette betyr ikke at enkelte av politikerne som ønsket denne innstrammingen velkommen, ikke hadde andre begrunnelser for hvorfor den var nødvendig.

Reformen i 1998 medførte altså innstramminger i utbetalinger, og det ble innført aktivitetsplikt for mottakere av overgangsstønad, for dem av mottakerne som hadde barn eldre enn tre år. Med dette ble adgangen til å velge å ikke være i arbeid for foreldre som hadde eneforsørgeransvar for barn, begrenset (Grødem, 2016). Som Skevik (2001) pekte på tidligere, hadde enslige forsørgere ingen plikt til å jobbe før reglene for denne ytelsen ble

strammet inn (s. 28). Før fungerte stønaden heller som et disinsentiv til å arbeide, fordi ytelsesnivået ble redusert i takt med økt lønnsinntekt. Dette kan sees som en vanlig utfordring når det gjelder nivået på ulike ytelser i velferdsstaten. I tillegg kunne mottakeren få utbetalt overgangsstønad i inntil ti år (Mogstad & Pronzato, 2008, s.3).

I 2009 ble Velferds- og migrasjonsutvalget, mer kjent som Brochmann-utvalget, oppnevnt, på grunn av at man ønsket å undersøke mulige konsekvenser av økt innvandring til Norge. Utvalgets oppgave var å vurdere og beskrive ulike problemstillinger knyttet til økt immigrasjon, og hva slags betydning dette kunne få for den norske velferdsmodellen og velferdsordningene. Utvalget ble også bedt om å komme med forslag til eventuelle endringer eller tilpasninger i virkemidlene, for å kunne bidra til velferdsmodellens langsiktige bærekraft (Bjørnstad, 2015, s. 96). Utvalget pekte på viktigheten av en vedvarende satsing på grunnutdanning, og det å kvalifisere innvandrere slik at de kunne delta i arbeidslivet (NOU 2011:7, s. 19).

Etter reformen i 2010, ble arbeidskravet for overgangsstønaden skjerpet ytterligere, slik at når det yngste barnet fyller ett år, er forsørgeren forpliktet til å være i minst 50 prosent aktivitet (Grødem, 2016; NAV 2018). Etter at endringene for utbetaling av overgangsstønad trådte i kraft, sank antall mottakere fra 40 382 til 26 083, bare i perioden fra 2000 til 2001. Denne kraftige nedgangen skyldes at reformen i 1998 først fikk full effekt ved utgangen av 2000 (Kristoffersen, Haabeth, Gaardsrud & Thune, 2006).

Forskning fra Bjørnstad (2015), viste økt sysselsetting for mottakere av overgangsstønad for de med barn fra ett til to år, etter det skjerpede aktivitetskravet for å kunne motta overgangsstønad. Den kraftige innskrenkingen med bakgrunn i nye regler for denne stønaden har ført til både færre antall mottakere og mindre utgifter for staten. I 2014 var utgiftene til statsbudsjettet på 2,5 milliarder kroner. Dette tilsvarer en nedgang på hele 26 prosent fra 2005 til 2014 målt i faste kroner, dersom grunnbeløpet holdes fast. Hovedgrunnen til denne drastiske nedgangen skyldes nedgang i antall mottakere, men det har også sammenheng med at mottakeren etter regelendringen ikke lenger kan få stønaden like lenge som før (s. 97-98). I 2015 var det 25 300 mottakere av overgangsstønad (SSB, 2016).

Det å begynne å arbeide på et tidligere tidspunkt enn det eneforsørgeren måtte utfra den tidligere ordningen for overgangsstønad, kan medføre en tettere tilknytning til arbeidslivet. På

denne måten kan personen bli selvforsørget tidligere dersom det sammenliknes med før innføringen av arbeidskravet fra det yngste barnet fyller ett år. I tillegg kan det å få innpass på det norske arbeidsmarkedet bedre integreringen i samfunnet for de med begrensede norskkunnskaper (Bjørnstad, 2015, s. 95).

2:8 Endret sammensetning i gruppen enslige forsørgere

Familiemønstrene har endret seg mye de siste tiårene, og økningen i andelen enslige forsørgere er en del av denne utviklingen. Tall hentet fra Aleneboerforeningen, viser at gruppen vokste fra nærmere 53 000 til 125 000 mellom 1980 og 2013. Dette var en fordobling av antallet enslige mødre og en firedobling av enslige fedre (Rusten, 2013). I sosialpolitiske studier er enslige forsørgere en gruppe som tiltrekker seg oppmerksomhet, siden gruppen har stor sannsynlighet for å ha behov for offentlige ytelser og støtte som følge av familieendringer (Skevik, 2001, s. 49).

Utover 2000-tallet har antallet enslige forsørgere med en annen bakgrunn enn norsk økt. I 2007 hadde 15 prosent av de 35 000 mottakerne av overgangsstønad innvandrerbakgrunn. Dette er ikke veldig mye sammenliknet med den norske majoriteten (Kavli, Nielsen og Sandbæk, 2010, s. 7). Det er imidlertid interessant å undersøke forskjeller i etnisk bakgrunn innad i mottakergruppen, blant annet fordi det er store ulikheter mellom ulike etnisiteter og hva slags utdanningsbakgrunn som er vanlig å ha med seg fra hjemlandet. Til tross for at de bare utgjorde en svært liten andel, 3 prosent, av det totale antallet mottakere, var likevel somaliere overrepresentert blant dem som hadde annen etnisk bakgrunn enn norsk (Kavli, Nielsen og Sandbæk, 2010, s. 7). Utdanning er med på å påvirke muligheten til å få innpass på det norske arbeidsmarkedet, og somaliere som lever i Norge som flyktninger, har sjelden hatt anledning til å gjennomføre skolegang i hjemlandet. Dette er med på å påvirke hvilken type ytelser og oppfølging gruppen vil ha mest utbytte av.

Norge har altså etterhvert blitt mer multikulturelt og består i dag av ulike etnisiteter i tillegg til nordmenn. En annen forskjell mellom de ulike etniske gruppene, er tilbøyeligheten til å skille seg og hvor mange barn som fødes per kvinne. Ada Engebrigtsen, ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA, sier i en uttalelse til Aftenposten at det historisk sett er relativt vanlig å skille seg for somaliere (Slettholm & Stokke, 2016). Den generelt sett manglende utdanningen, i tillegg til økt andel skilte foreldre, gjør denne gruppen enslige

forsørgere ekstra sårbare. Evnen til å orientere seg i det norske velferdssamfunnet kan også begrenses av vanskeligheter når det gjelder norsk språk, og kunnskap om hvilke rettigheter enslige forsørgere faktisk har.

Ytterligere innskrenkninger i overgangsstøtten ble foreslått av Brockmann-utvalget som en måte å raskere få integrert innvandrerkvinner i det norske samfunnet (NOU: 2011:7, s. 333). Dette er en anerkjennelse av arbeidets betydning, men innskrenkninger i ytelsene innebærer ikke at tilgangen til arbeid bedres. Dette er derfor et kontroversielt virkemiddel, som kan gå utover en av gruppene som i utgangspunktet stiller svært svakt når det gjelder økonomiske og sosiale vilkår.

Barn av foreldre med innvandrerbakgrunn fra Irak, Eritrea, Afghanistan og Somalia er for eksempel sterkt overrepresenterte med hensyn til å tilhøre en lavinntektsfamilie. Dette er gjerne barn som selv er flyktninger eller som er født i Norge etter at foreldrene flyktet. Familiene er gjerne barnerike, og foreldrene har ikke hatt mulighet til å etablere en sterk tilknytning til arbeidslivet. De blir dermed raskt avhengige av ulike offentlige støtteordninger. Hele åtte av ti barn med bakgrunn fra Somalia tilhørte i perioden 2013-2015 en familie med vedvarende lavinntekt (Epland, 2017).

Endrede familieformer og økt innvandring har ført til at enslige forsørgere som gruppe har endret seg i sammensetningen, dersom det sammenlignes med tidligere tider. Dette er en gruppe det fortsatt er bekymring for, og med det økende antall barn som lever i lavinntektsfamilier, tyder mye på at bekymringen er på sin plass.

2:9 Dagens utfordringer for enslige forsørgere

Det 20. århundret har blitt kalt alenemødrenes “jubelårhundre”, og i dag er det å være enslig forsørger ansett som en helt normal familieform i det brede lag av befolkningen. Syltevik påpeker at det ikke lenger er noen moralsk eller seksuell skam til det å være alene om omsorgen for barn. Likevel kan det være fremdeles være andre utfordringer som gjør tilværelsen som enslig mor vanskelig (Mæland, 2015).

Forskning fra Tønseth (2014) viser at mens det generelt sett er færre mennesker enn tidligere i Norge som har økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde, er situasjonen motsatt for

enslige forsørgere. Dette er en stønad som utgjør et siste sikkerhetsnett når en person ikke har andre muligheter til å være selvforsørget. Enslige mødre utgjorde i 2014 12 prosent av alle sosialhjelpsmottakere. Til tross for at dette er en liten gruppe i forhold til alle sosialhjelpsmottakere, er det at de har en annen utvikling enn de øvrige gruppene interessant, med tanke på å finne en grunn til denne utviklingen. Tradisjonelt er enslige forsørgere en gruppe med lav avhengighet av denne ytelsen som hovedinntekt (s.23).

Det er en klar sammenheng mellom de som mottar både overgangsstønad og økonomisk sosialhjelp, og antall barn. Mens mottakere av overgangsstønad som har ett barn som også mottar sosialhjelp er på ni prosent, har omkring hver fjerde mottaker med flere enn tre barn det samme. Det tyder på at til tross for at overføringene øker med antall barn, ser det ut til at de utgiftene enslige forsørgere får i forbindelse med flere barn ikke dekkes av overgangsstønaden (Hetland, 2017, s.36).

Offentlige investeringer som utbygging av barnehager og økt yrkesaktivitet, har uten tvil kommet enslige forsørgere til gode. Likevel kan vi hevde at enkelte enslige forsørgere samtidig er ofre for politikkenes suksess. Til tross for at enslige forsørgere som gruppe har blitt en anerkjent familieform, lever de i fortsatt i et samfunn der normen for barnefamilier er å ha to inntekter, og samfunnet er organisert rundt dette. Derfor eksisterer det fortsatt betydelige utfordringer med å være aleneforsørger, noe økningen i antallet enslige forsørgere som har behov for sosialhjelp understreker (Grødem, 2016). Velferdsytelsene som utbetales til enslige forsørgere kan uansett ikke kompensere for én mindre inntekt.

I tillegg til levekårsutfordringer som kan være forbundet med tilværelsen som enslig forsørger, kan negative medieomtaler og ytringer i kommentarfelt, oppleves som vanskelig å lese. Det er også nærliggende å tenke seg at slike oppslag kan få konsekvenser for befolkningens holdninger. Dette kan både være holdninger rettet mot selve gruppen, og holdninger til gruppens status som mottakere av velferd. Oppslag om for eksempel trygdebedrageri, kan få konsekvenser for hele gruppen.

2:10 Nye sosiale risikoer og sosial investering

“Sosiale risikoer” er et begrep som ikke er klart definert, men generelt viser begrepet til de nye risikoene som har oppstått i forbindelse med fremveksten av tertiærnæringen og

kvinnenes deltakelse i arbeidslivet (Bonoli, 2015, s. 433). Et eksempel på dette er problematikken rundt det å skulle balansere familieliv og lønnsarbeid. Mangel på barnehageplasser eller andre løsninger for å kunne være i jobb når barna er små, kan føre til at personer med barn kan gå glipp av å tjene penger til å forsørge seg og familien (Bonoli, 2015, s. 433). Norge som har full barnehagedekning, er ikke det landet der denne problematikken er størst. Derimot peker Bonoli (2015) på at for enslige forsørgere er det å kunne finne måter å kombinere omsorgsansvar for barn og lønnsarbeid, vanskeligere enn i de familiene der det er to forsørgere (s.433). I toforsørgerfamilier er det dobbelt opp av både tid og penger, i motsetning til familier med enslige forsørgere.

Deltidsarbeid er utbredt blant kvinner, og kan representere en løsning på problemet å kombinere arbeid og familieliv. Problematikken rundt deltidarbeid er sammensatt, og er ikke en del av oppgavens tema. Likevel er det viktig å påpeke at mange av de typiske jobbene mange kvinner tar, ofte er deltidjobber. Det kan være fint å jobbe deltid med tanke på at forsørgeren får mer tid til barna, og særlig når forsørgeren har omsorgsansvaret alene. Derimot gir dette negative utslag i økonomien til en husholdning som allerede etter normen, mangler en inntekt.

Som Fløtten og Grødem tidligere pekte på er det at barn vokser opp i en lavinntektshusholdning negativt i seg selv og for dem det gjelder. Imidlertid kan dette også være negativt for samfunnsøkonomien, med tanke på at den dårlige økonomiske situasjonen kan gå i arv. Det å behjelpes situasjonen til familien og slik sikre barnet et bedre utgangspunkt for fremtiden, kan være en investering med tanke på at barna senere skal ut i arbeidslivet (Fløtten & Grødem, 2014, s. 7).

Teorier om sosiale investeringer er mer omfattende enn det jeg vil fremstille her, men denne teorien er interessant med tanke på oppgavens tematikk. Schøyen (2016) peker på at blant ulike fremstillinger av sosiale investeringer som sosialpolitisk strategi, tyder det på at det ser ut til å være enighet om at sentrale ingredienser er at det bør satses på utdanning og en barneomsorg som er offentlig finansiert. Tankegangen bak sosiale investeringer er et statlig ansvar for utdanning og kompetanseheving, slik at den voksne befolkningen blir attraktive arbeidstakere. Disse investeringene skal både gi en samfunnsøkonomisk avkastning på grunnlag av økt produktivitet, men i tillegg skal slike investeringer føre til at individer og familier skal få visse fordeler (s. 7- 8).

Fløtten (2014) argumenterer for at velferdspolitikken aldri blir «ferdig». Politikken må konstant fornyes og det må gjøres løpende justeringer. Dette er både fordi den skal dekke behovene til en sammensatt befolkning, samtidig som den skal balansere forventninger i befolkningen med økonomisk bærekraft (s.135). Gøsta Esping- Andersen (2002), som er kjent for sine mange forskningsbidrag om velferdsstaten, peker på at dersom vi vil ha et produktivt samfunn med høy grad av sosial integrasjon, bør politiske prioriteringer fokusere på barn og unge. Det å investere i barna vil hindre sosiale problemer blant de fremtidige voksne (s. 51).

2:11 Sosial puls

Spørsmålet om hvilken gruppe respondentene trodde var mest økonomisk utsatt, ble stilt i både Sosial puls og Velferdsbarometeret. Dette gjelder også spørsmålet om hvilken gruppe folk syntes burde prioriteres å skjermes mot eventuelle kutt i statlige overføringer. Gruppene ungdom, barnefamilier, enslige forsørgere, funksjonshemmede, innvandrere og flyktninger, eldre og arbeidsledige var også de samme i begge undersøkelsene.

I Sosial puls fra 1993 var eldre den gruppen som en klar majoritet oppfattet som mest økonomisk utsatt. Dette var i tillegg den gruppen som de aller fleste ville beskytte mot kutt i velferd. Det var dermed en konsistens i befolkningen med hensyn til deres oppfatning av de eldres levekår og holdningen til å beskytte dem mot velferdskutt. Befolkningens holdninger var derimot ikke i tråd med levekårsforskningen (Lødemel & Flaa, 1993, s.113 og 118).

I en oppsatt rangering av de ulike gruppene, utarbeidet Lødemel og Flaa (1993) en oversikt over hvilke grupper respondentene i 1993 trodde hadde mest økonomiske problemer, og en oversikt over hvordan de faktiske forholdene for gruppene var. Med hensyn til den faktiske økonomiske situasjonen, var eldre den gruppen som generelt hadde det best økonomisk (s.117).

Befolkningen var også rimelig konsistent i 1993 med hensyn til oppfatningen av enslige forsørgere sin økonomiske situasjon og prioriteringen av å skåne gruppen mot kutt i velferd. 20 prosent trodde at dette var den gruppen som var mest økonomisk utsatt, mens 16 prosent

ville prioritere å skjerme dem mot velferdsnett². Ut fra rangeringen over de faktiske forhold på den tiden, var enslige forsørgere derimot den gruppen som var mest økonomisk utsatt av de ulike gruppene. Respondentenes svar førte derimot til at enslige forsørgere ble plassert som nummer fire i rangeringen over oppfatningen av denne gruppens situasjon (Lødemel & Flaa, 1993, s.117). Befolkningen var dermed heller ikke i tråd hva levekårsforskningen viste om denne gruppen.

Resultatene viste en tendens til at kvinner i litt større grad hadde fokus på økonomiske problemer, når det var barn inne i bildet (Lødemel & Flaa, 1993, s.113). For begge de to spørsmålene, ble det i 1993 undersøkt hvordan kvinner og menn sine svar fordelte seg. Det ble også sjekket ut for hvordan fordelingen av svarene så ut, utfra hvilken alderskategori respondentene befant seg i.³ Oversiktene hentet fra Sosial puls viser at kvinner hadde noe større tilbøyelighet til å tro at enslige forsørgere var mest utsatt for økonomiske problemer. 23 prosent av kvinnene trodde dette, mens for menn gjaldt dette 17 prosent (Lødemel & Flaa, 1993, s. 113-114). Med hensyn til alder hadde respondentene i alderen 15-29 år en noe større tilbøyelighet til å tro at enslige forsørgere var mest økonomisk utsatt. Omkring 22 prosent i denne aldersgruppen trodde dette, mens de andre aldersgruppene lå omkring 19 prosent (Lødemel & Flaa, 1993, s. 113-114). Som det fremgår av prosentandelene var det likevel ikke snakk om de store forskjellene mellom menn og kvinner, og de ulike aldersgruppene.

For spørsmålet om hvilke grupper som respondentene syntes burde skånes for eventuelle kutt i velferd, var det også noe flere kvinner som ønsket å skjerme enslige forsørgere, dersom det sammenliknes med mennene. Det var imidlertid kun en liten forskjell mellom menn og kvinner. Mens omkring 18 prosent kvinner ønsket å skjerme denne gruppen, var det rundt 15 prosent menn som sa det samme. For sammenhengen mellom respondentenes alder og prioritering av å skjerme denne gruppen var det omkring 20 prosent i den yngste aldersgruppen som ville prioritere enslige forsørgere, mot omkring 15 prosent i alderen 30-44, 13 prosent i alderen 45-59 og 17 prosent i den eldste kategorien. Tallene gir med dette ikke et klart bilde av hvordan holdning til å prioritere enslige forsørgere hadde en sammenheng med respondentenes alder (Lødemel & Flaa, 1993, s. 120-121).

---

² Respondentene kunne oppgi inntil to svar i både Sosial puls og Velferdsbarometeret. Dermed overstiger samlet prosentandel 100 prosent

³ Alderskategoriene i Sosial puls var: 15-29, 30-44, 45-59 og over 60.

2:12 Andre holdningsundersøkelser

Anne Skevik (1996) står bak rapporten «Holdninger til enslige forsørgere». I denne rapporten fikk respondentene spørsmål om hvordan de trodde den økonomiske situasjonen var for flertallet av enslige forsørgere. 44 prosent av respondentene svarte at enslige forsørgere på dette tidspunktet greide seg akkurat, mens 26 prosent oppga at inntektene ikke strakk til. Kun 3 prosent trodde at enslige forsørgere greide seg meget bra, mens 23 prosent trodde de greide seg bra. Det var små forskjeller i oppfatningene mellom menn og kvinner og disse var ikke signifikante på 5 prosentnivå (s. 25-26 og 58).

Respondentene i Skeviks undersøkelse fikk også spørsmål om når enslige forsørgere burde ta lønnet arbeid. Dette spørsmålet er interessant fordi det kan gi en indikasjon på hvordan enslige forsørgere oppfattes som velferdsmottakere. Slik kan spørsmålet sees i sammenheng med resultatene fra Sosial puls og Velferdsbarometeret for hvor mange som ville skjerme enslige forsørgere for velferdskutt. Spørsmålet i Skevik sin rapport ble utformet på denne måten: «Det har vært diskutert hvor lenge enslige forsørgere bør få offentlig støtte til å være hjemme med barna. Mener du at enslige forsørgere bør ta lønnet arbeid når det yngste barnet er ett år, tre år, seks år, sju år, ti år, seksten år, atten år, eller annen alder. (Skevik, 1996, s.14). 25 prosent, svarte at enslige forsørgere burde søke lønnet arbeid når barnet var tre år. Derimot var det hele 19 prosent som svarte at yngste barns alder burde være 10 år når forsørgeren begynte å jobbe igjen. Kun 8 prosent svarte at det yngste barnet burde være 1 år når forsørgeren burde søke arbeid (Skevik, 1996, s. 56).

Wim van Oorschot utførte en undersøkelse i 2006, som har enkelte likhetstrekk med Velferdsbarometeret og Sosial puls. Dette var en studie utført i flere europeiske land med et delmål for å se om det var variasjoner i holdninger overfor fire ulike grupper på tvers av landene. Til tross for at enslige forsørgere ikke var en av disse gruppene og at Velferdsbarometeret og Sosial puls ble utført i norsk kontekst og med flere grupper, kan denne studien ha en viss overføringsverdi. Dette fordi van Oorschots undersøkelse kan si noe om stabiliteten av holdninger overfor hvilke grupper som oppfattes som verdige og uverdige trengende av offentlig velferd. Denne studien analyserte i hvilken grad innbyggere i de ulike europeiske velferdsstatene viste ulike solidariske holdninger overfor gruppene eldre, syke og mennesker med nedsatt funksjonsevne, arbeidsløse og innvandrere. Denne undersøkelsen inkluderte 23 land, der Norge ikke var en av disse. Derimot var Sverige og Danmark med, som har en liknende type velferdsstat som vi har i Norge (van Oorschot, 2008, s.283).

Hovedfunnene i undersøkelsen var at rangeringen av solidaritet overfor de fire gruppene var med noen få unntak den samme på tvers av landene. Eldre mottok høyest grad av solidaritet, etterfulgt av syke og mennesker med nedsatt funksjonsevne. Solidariteten overfor arbeidsledige var svakere og immigranter var den gruppen som folk viste minst solidaritet for. I forbindelse med den stabile trenden på tvers av landene, påpekes det at tankegangen rundt hvem som er verdige trengende av velferdsytelser, har dype røtter (van Oorschot, 2008, s. 277). En regresjonsanalyse viste at kvinner, eldre og de med lav utdanning hadde noe høyere grad av oppfatning om at det skulle settes betingelser til stønadsmottakere. Dette var likevel ikke en markant forskjell fra menn, de av yngre alder og de med høyere utdanning. Derimot ble det ikke funnet ulikheter mellom de som var i arbeid og de arbeidsledige, og heller ikke mellom de med høy eller lav inntekt (van Oorschot, 2008, s.283).

Van Oorschot viser til Richard Coughlins analyse fra 1980, som er den første oversikten over ulike undersøkelser som undersøker folks holdninger rettet mot ytelser til ulike målgrupper. Gjennomgangen av disse undersøkelsene viste bemerkelsesverdig likhet på tvers av landene og over tid. Van Oorschot sine resultater støtter funnene i Coughlins oversiktsanalyse og understreker de dype røttene til hvilke grupper som oppfattes som rettmessige mottakere av velferd har (van Oorschot, 2008, s.269).

3: Metode

Målgruppen og utvalget presenteres først i denne delen av oppgaven. Deretter følger metodiske utfordringer, etterfulgt av en beskrivelse av de utførte statistiske analysene. Operasjonaliseringen av de avhengige og uavhengige variablene beskrives etter dette. Reliabilitet og validitet diskuteres etter beskrivelsen av operasjonaliseringen. En frekvenstabell som viser fordelingen i utvalget i Velferdsbarometeret på de ulike variablene finnes i 3.4 og 3.5. Til slutt beskrives etiske forhold rundt undersøkelsen.

3:1 Velferdsbarometeret

Min studie er hovedsakelig basert på data fra Velferdsbarometerets surveyundersøkelse. Formålet til Velferdsbarometeret var å kartlegge den norske befolkningens holdninger til velferdspolitik. Norsk Gallup, som er en del av Kantar TNS, har utført datainnsamlingen for

OsloMet. Målgruppen er aldersgruppen 18-80 år, til sammen 3.930.201 personer. Utvalgets størrelse er på 3287 respondenter.

3:2 Metodiske utfordringer

De sosiale gruppene som ble brukt i spørreundersøkelsen var ungdom, barnefamilier, enslige forsørgere, funksjonshemmede, innvandrere og flyktninger, eldre og arbeidsledige. En metodisk utfordring kan være at disse gruppene kan være overlappende på den måten at en person kan befinne seg i flere av dem. Gruppene er dermed ikke gjensidig utelukkende. En person som tilhører innvandrerggruppen kan også være enslig forsørger. Likevel er dette grupper som tradisjonelt er mye brukt i litteratur og media (Lødemel & Flaa, 1993, s. 112).

3:3 Statistiske analyser

Jeg har brukt IBM SPSS versjon 24 til gjennomføringen av de statistiske analysene. Jeg begynte med å gjennomføre frekvensanalyser for å undersøke hvordan respondentene fordelte seg på de ulike variablene, og for å se hvor mange respondenter som ikke hadde svart og som jeg dermed mistet. Deretter utførte jeg en korrelasjonsanalyse med Pearson's r, for å finne ut om det var noen sammenheng mellom de ulike variablene, og om eventuelle sammenhenger var svake eller sterke, positive eller negative. Korrelasjonsanalysen gir derimot ingen informasjon om kausalitet (Almquist, Ashir & Brännström, udatert, s. 141). Det er uansett problematisk å vise til kausalitet ved bruk av tverrsnittsundersøkelser. Det var heller ikke min intensjon å si noe om årsak-virkning i min studie.

Problemstillingen for oppgaven gjør det interessant å vite i hvilken grad det var samsvar mellom de respondentene som både var av den oppfatningen at enslige forsørgere var særlig økonomisk utsatt av de ulike gruppene, og om dette var den gruppen de ville prioritere å beskytte av disse gruppene mot eventuelle kutt i velferd. Ved å lage et filter i SPSS tok jeg ut de respondentene som svarte en annen gruppe enn enslige forsørgere på spørsmål om hvilken gruppe de oppfattet som mest utsatt for økonomiske problemer. Deretter kjørte jeg en frekvensanalyse på spørsmålet om hvilken gruppe de ønsket å skjerme mot velferdskutt.

Til slutt gjennomførte jeg to lineære multiple regresjonsanalyser, slik at jeg kunne undersøke sammenhengen mellom hver av de to avhengige variablene og de uavhengige variablene jeg valgte å inkludere i modellene mine. Jeg var kun ute etter å vite hva som kjennetegnet

respondentene og det var ikke viktig for meg å vite hvordan koeffisientene endret seg etterhvert som de ulike uavhengige variablene ble inkludert i analysene. Dermed bestemte jeg meg for å utføre en simultan regresjonsanalyse, og inkluderte samtlige uavhengige variabler i en modell (Johannessen, 2009, side 152).

I forkant av undersøkelsene utførte jeg en skjevhetstest for å forsikre meg om at de to kontinuerlige variablene for alder og husholdningsinntekt var normalfordelte. Jeg utførte også en test for å sjekke at det ikke var noen uteliggere i utvalget som kunne påvirke resultatene. Testene viste ingen uteliggere og at de kontinuerlige variablene var tilnærmet normalfordelte.

Logistisk regresjon kunne vært et mer naturlig valg siden begge utfallsvariablene er dikotome (Almquist, et. al., udatert, s. 235). Til tross for dette valgte jeg å kjøre en lineær regresjonsanalyse, fordi resultatene er mer intuitive og dermed gjør det lettere å tolke tabellene. Ottar Hellevik (2009) hevder at selv om utfallsvariablene er dikotome, kan lineær regresjonsanalyse brukes, og at til tross for at prinsippet om homoskedastisitet brytes, har dette liten påvirkning på resultatene av signifikanstestene (s. 73).

3:4 Operasjonalisering av de avhengige variablene

De avhengige variablene er valgt på bakgrunn av at jeg ønsket å forsøke å fange inn hva slags oppfatninger respondentene har av enslige forsørgere som en særlig økonomisk utsatt gruppe, og hva slags holdninger som finnes blant respondentene med hensyn til å ville prioritere nettopp denne gruppen mot kutt i velferd. De statistiske analysene i denne studien er basert på to avhengige variabler og seks uavhengige. Den ene avhengige variabelen er basert på følgende påstand og spørsmål: «Generelt er det gode levekår i Norge, men det er også noen grupper som sliter med økonomiske problemer. Hvilke(n) av disse gruppene tror du er mest utsatt for økonomiske problemer i dagens Norge?»

Respondentene hadde mulighet til å velge to alternativer, der de ulike gruppene var ungdom, barnefamilier, enslige forsørgere, funksjonshemmede, innvandrere og flyktninger, eldre og arbeidsledige. De kunne også svare vet ikke og ingen av disse. I datasettet var det laget dikotome variabler for alle gruppene, og det er den for enslige forsørgere jeg har brukt i analysene. Denne variabelen har jeg kalt *oppfatning av at enslige forsørgere er mest*

økonomisk utsatt. De som svarte enslige forsørgere har verdi 1 og de som svarte andre grupper har verdi 0. Denne variabelen måler hvor ofte enslige forsørgere velges som særlig utsatt sosial gruppe, og utgjør slik et mål på virkelighetsoppfatningen til respondentene.

Den andre avhengige variabelen min er basert på spørsmålet «Hvilke grupper mener du bør skjermes mot eventuelle kutt i statlige overføringer?». Her hadde også respondentene mulighet til å svare inntil to grupper av de samme gruppene som de kunne velge mellom for den første variabelen. Denne variabelen har jeg kalt *Prioritering av enslige forsørgere ved skåning for eventuelle velferdsutt*. I datasettet var det som ved den forrige avhengige variabelen laget dikotomier med verdi 1 for de som svarte enslige forsørgere og verdi 0 for de som oppga en annen gruppe.

I motsetning til den første variabelen som målte virkelighetsoppfatning, måler denne variabelen holdninger blant respondentene. Den andre variabelen måler hvor ofte respondentene foretrekker at enslige forsørgere skjermes mot eventuelle kutt i statlige overføringer fremfor de øvrige gruppene. Nedenunder blir fordelingen i de to avhengige variablene vist.

Tabell 1: Deskriptiv oversikt over fordelingen på de to avhengige variablene.

Avhengige variabler	N	%	Missing (N/%)	Total (N/%)
Oppfatning av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt				
Nei	1350	41		
Ja	1937	59		
Total	3287	100	0	3287/ 100
Prioritering av enslige forsørgere ved skåning for eventuelle velferdsutt				
Nei	1791	54		
Ja	1496	46		
Total	3287	100	0	3287/ 100

Tabell 1 viser en frekvensoversikt over fordelingen på de to avhengige variablene. Som det fremgår av tabellen svarte 59 prosent⁴ at de trodde enslige forsørgere var den gruppen som var mest utsatt for økonomiske problemer i dagens Norge eller en av de to mest utsatte, mens 41 prosent svarte andre grupper enn denne. Det fremgår videre av tabellen at 46 prosent ville prioritere å skåne enslige forsørgere for eventuelle kutt i statlige overføringer, mens 54 prosent prioriterte andre grupper.

3:5 Operasjonalisering av de uavhengige variablene

Jeg har valgt å inkludere seks uavhengige variabler i denne studien. Disse uavhengige variablene er politisk tilhørighet, kjønn, alder, husholdningsinntekt, bosituasjon og forsørgerstatus. Disse variablene ble valgt på bakgrunn av at jeg hadde en forforståelse om at de ulike uavhengige variablene ville kunne bidra til å forklare ulikheter i oppfatninger av enslige forsørgere som en særlig økonomisk utsatt gruppe. Dette gjaldt også for variasjoner med tanke på kjennetegn ved de som ønsket å skjerme gruppen mot kutt i velferd.

Politisk tilhørighet var opprinnelig på nominalnivå og basert på spørsmålet «Hvis det var Stortingsvalg i morgen, ville du da stemme og hvilket parti ville du i så fall stemme på?» Alternativene var opprinnelig Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Kystpartiet, Miljøpartiet De Grønne, Pensjonistpartiet, Rødt, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre. I tillegg kunne respondentene velge usikker/vet ikke, vil ikke stemme, har ikke stemmerett, ønsker ikke å oppgi, og annet parti der respondentene kunne skrive inn svaret. Jeg tok de som hadde skrevet inn annet parti ut av utvalget, i tillegg til Kystpartiet og Pensjonistpartiet. Dette fordi jeg var mest interessert i de partiene som har plass på Stortinget. Det var i tillegg en svært liten andel som svarte annet parti, Kystpartiet og Pensjonistpartiet, så ekskluderingen medførte kun 102 tapte respondenter.

Jeg slo sammen partiene i blokker siden jeg hovedsakelig var interessert i hvordan svarene fordelte seg utfra tradisjonell blokktilhørighet og ikke spesifikt for hvert parti.

Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne ble slått sammen til venstresiden. Høyre og FrP ble slått sammen til høyresiden og Senterpartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre ble slått sammen til sentrumspartier. Deretter slo jeg sammen de som

---

⁴ Tallene er basert på at respondentene kunne oppgi inntil to svar på begge tidspunktene. Dermed summerer de samlede prosentandelene seg til mer enn 100 prosent.

svarte usikker/vet ikke, vil ikke stemme, har ikke stemmerett og ønsker ikke å oppgi. Dette gjorde jeg fordi jeg ville mistet 1129 av respondentene ved å ta de bort. Samtidig ønsket jeg å vite holdningen til dem uten klar partitilhørighet eller som oppga at de var usikre, og de som ikke hadde stemmerett eller ønsket å svare. Jeg laget til slutt dikotomier ut av alle de ulike gruppene. Som referansekategori valgte jeg å bruke venstresiden.

Kjønn er kodet som 1 for mann og 2 for kvinne. Denne kategoriske variabelen er på nominalnivå og er en dikotom variabel som jeg har latt være som den opprinnelig var, da SPSS automatisk setter laveste verdi som referansekategori. I dette tilfellet blir det mann. *Alder* er en kontinuerlig variabel som er målt i ettårig alder. Denne variabelen går fra 18-80 år. Denne variabelen har jeg ikke har gjort noen endringer i. En skjevhetstest for aldersvariabelen viste en skjevhet på 0,13. Dette utgjør en tilnærmet normalfordelt variabel. For kontinuerlige variabler er det viktig å vite hvordan verdiene er fordelt. Dersom verdiene er innenfor skjevhetsverdi -2 og 2, kan variablene aksepteres for bruk i en lineær regresjonsanalyse (Almquist et al., s.27).

Husholdningsinntekt er basert på spørsmålet «omtrent hvor stor er denne husholdningens samlede brutto årsinntekt (før skatter og fradrag)»? Dette er en kategorisk variabel på ordinalnivå med inntektsgruppene under 200.000, 200.000-399.999, 400.000-599.999, 600.000-799.999, 800.000-999.999, 1.000.000-1.199.000, 1.200.000-1.399.000, 1.400.000 eller mer. Respondentene kunne i tillegg velge «ønsker ikke å svare». Jeg valgte å ta de respondentene som ikke svarte eller svarte «ønsker ikke å svare, ut av utvalget, fordi jeg kun ville ha med de respondentene som hadde oppgitt husholdningsinntekt. Ved å gjøre dette mistet jeg 18 prosent av respondentene. Imidlertid var inntekt en viktig variabel for meg å inkludere i analysene. Denne variabelen behandler jeg som en kontinuerlig variabel på tilnærmet intervallskalanivå. Skjevheten for variabelen husholdningsinntekt var 0,24, og er som variabelen for alder på tilnærmet normalfordelt nivå.

Husholdningsinntekt er et vanlig mål å bruke i statistiske analyser. Derimot er det stor forskjell mellom å skulle disponere inntekten alene eller sammen med noen. *Bor med partner* er både inkludert fordi jeg ønsket å kontrollere for om respondentene bodde sammen med en

partner eller ikke, og fordi jeg syntes dette var interessant å undersøke i seg selv.⁵ Opprinnelig var denne variabelen på nominalnivå og basert på spørsmålet «Hvilken av følgende påstander beskriver best din bosituasjon?». Alternativene var: Jeg bor sammen med ektefelle/samboer, Jeg bor sammen med ektefelle/samboer og barn, Jeg bor sammen med mine barn, Jeg bor alene, Jeg deler bolig med andre voksne (bofelleskap eller tilsvarende), Jeg bor sammen med mine foreldre, og Annet. Jeg slo sammen de som bodde sammen med ektefelle/samboer og de som bodde sammen med ektefelle/samboer og barn og ga de verdien 1= Bor med ektefelle/samboer. Deretter slo jeg sammen de som svarte: Jeg bor sammen med mine barn, Jeg bor alene, Jeg deler bolig med andre voksne (bofelleskap eller tilsvarende) og gav de verdien 0= Jeg bor alene. *Bor med partner* er dermed en dikotom variabel, hvor referansekategori er de som bor alene. De som svarte at de bodde sammen med foreldrene sine tok jeg ut av utvalget i tillegg til de som svarte «annet». Dette gjorde jeg fordi de som bor med foreldrene sine muligens ikke vet hva foreldrene tjener, eller oppgir sin egen inntekt. Ved å gjøre dette mistet jeg 8 prosent av utvalget.

Variabelen *status som enslig forsørger* har jeg laget utfra samme variabel som den jeg utarbeidet *bor med partner fra*. Jeg laget en dikotom variabel der de respondentene som svarte at de bodde sammen med sine barn, men ikke sammen med partner, og gav de verdi 1= enslig forsørger. Jeg slo sammen de som svarte noe annet enn dette og gav de verdien 0. Referansegruppe er de som ikke er enslige forsørgere.

---

⁵ Jeg valgte å ikke lage et samspillsledd med *bor med partner* og *husholdningsinntekt*, siden jeg kontrollerer for om respondentene bor med en partner eller ikke i regresjonsanalysene.

Tabell 2: Deskriptiv oversikt over fordelingen på de uavhengige variablene.

Frekvensfordeling for kjønn, politisk tilhørighet, om personen bor med partner eller ikke og om personen er enslig forsørger. Gjennomsnittsalder og gjennomsnittlig husholdningsinntekt.

Uavhengige variabler	N	%	Missing (N/%)	Total
Kjønn				
Mann	1657	50,5		
Kvinne	1630	49,5		
Total	3287	100	0	3287/100
Politisk tilhørighet				
Venstresiden	1040	32		
Høyresiden	849	26		
Sentrumspartier	535	16		
Annet	761	23		
Total	3185	97	102/3	3287/100
Gjennomsnittsalder (46år)	3287		0	3287/100
Gjennomsnittskategori for husholdningsinntekt (4)⁶	2690		597/18	3287/100
Bor med partner				
Ja	1970	60		
Nei	1048	32		
Total	3018	92	269/8	3287/100
Status som enslig forsørger				
Nei	3153	96		
Ja	131	4		
Total	3284	100	3/0	3287/100

Tabell 2 viser fordelingen av de uavhengige variablene i utvalget. Som det fremgår av tabellen er det nesten lik kjønnsfordeling, med 50,5 prosent menn og 49,5 prosent kvinner. Videre viser frekvenstabellen at det er flest respondenter som ville ha stemt på et politisk parti tilhørende venstresiden, ut fra en tradisjonell høyre-venstre akse klassifisering. 32 prosent sa at dersom det hadde vært Stortingsvalg dagen etter, ville de ha stemt enten Arbeiderpartiet, SV, MDG eller Rødt. 26 prosent sa de ville ha stemt enten Høyre eller Frp, mens 16 prosent

⁶ Tilsvarer inntektsgruppe 600.000 til 799.999

oppgå at de ville ha stemt Sentrumspartiet, KrF eller Venstre. «Annet» verdien er på 23 prosent, og her tilhører de respondentene som svarte at de var usikre eller ikke visste hva de ville stemme, at de ikke ville stemme, at de ikke hadde stemmerett, eller at de ikke ønsket å oppgi et politisk parti.

Gjennomsnittsalderen for respondentene i utvalget var 46 år. Den gjennomsnittlige inntektskategorien for husholdningsinntekt var kategori fire. Dette tilsvarer en husholdningsinntekt på mellom 600.000 og 799.999. 60 prosent av respondentene bor sammen med en ektefelle eller samboer, mens 32 prosent bor ikke sammen med en partner. Som tabellen viser er det kun 4 prosent i utvalget som oppgir at de bor alene med barn.

3:6 Reliabilitet

Reliabilitet dreier seg om påliteligheten til dataene. Med hensyn til å vurdere reliabiliteten til Velferdsbarometerets data, var dette for meg foreliggende data. Dette gjør at en gjentakelse av målingen for å se om de samme resultatene oppstår, ikke var mulig å gjennomføre (Ringdal, 2013, s. 97).

Velferdsbarometeret sine resultater er basert på data samlet inn av Norsk Gallup, som nå er en del av Kantar TNS. Kantar TNS er Norges største selskap innen analysebasert rådgivning (Kantar TNS-notat, personlig kommunikasjon, 22.06.16). Med tanke på rutiner i forhold til utvalgsskjevhet, vekting av utvalg, frafall og innsamlings- og bearbeidingsfeil, vurderer jeg det slik at Norsk Gallup har gode rutiner som sikrer at dataene har en høy grad av reliabilitet. I tillegg har jeg hatt tilgang til et upublisert notat som omhandler gjennomføringen av Velferdsbarometeret sin survey, og dette har gitt meg flere forutsetninger til å vurdere reliabiliteten.

Reliabiliteten til undersøkelsesopplegg vil påvirkes av målefeil. Målefeil vil derimot alltid være tilstede (Ringdal, 2013, s. 97). En mulighet for at reliabiliteten kan svekkes, er at respondenten vrir svarene i den retningen personen tenker er det mest sosialt aksepterte. I Velferdsbarometeret er respondentene derimot anonyme, noe som kan forhindre at dette skjer. Det er også grunn til å tenke seg at til tross for at enkelte respondenter svarer ut fra en tankegang om hva som regnes som allment akseptert, svarer andre igjen i motsatt retning. På

denne måten kan det store utvalget gjøre at eventuelle feilkilder oppveier hverandre. Dette gjelder også for eventuelle misforståelser som kan oppstå når folk svarer på en survey.

Velferdsbarometeret er basert på et sannsynlighetsutvalg. Deltakerne er tilfeldig rekrutterte gjennom andre typer undersøkelser, og de har med dette sagt seg villige til å delta i undersøkelser som Velferdsbarometeret. De utgjorde slik et panel der bakgrunnskjennetegn som f.eks. alder og kjønn, på forhånd var kjent. Dette medførte at undersøkelsen kunne rettes mer direkte mot målgruppen, og gjorde stratifisering mulig. Populasjonen i Velferdsbarometeret sin survey ble stratifisert for kjønn, alder, bosted og utdanningsnivå. Med hensyn til kjønn og bosted, følger utvalget i stor grad befolkningen. De yngre som er under 45 år er noe underrepresenterte og dette gjelder spesielt mennene. Sammenliknet med den norske befolkningen der andelen under 29 år og aldersgruppen 30-44 år utgjør 22 prosent og 27 prosent, er de tilsvarende andelene i utvalget 13 prosent og 21 prosent. Det er særlig de eldste over 60 år som er overrepresenterte med 35 prosent i utvalget mot 25 prosent i befolkningen. Med hensyn til reliabiliteten for surveyresultatene, har det endelige utvalget blitt vektet (Kantar TNS notat. Upublisert).

Av 7190 utsendte spørreskjemaer som ble utsendt via internett, ble 45 prosent åpnet. Frafallet blant disse 45 prosentene var på 122 respondenter, og skyldtes ufullstendig utfylling av spørreskjemaet (Kantar TNS-notat, personlig kommunikasjon, 22.06.16). Jeg vurderer ikke dette som et stort antall med tanke på utvalgets størrelse. Dessuten kan vektingen av det endelige utvalget ha motvirket eventuelle frafallsfeil som kan ha oppstått (Ringdal, 2013, s. 221).

Reliabiliteten vil påvirkes av den kvalitetsmessige kontrollen av dataene med hensyn til hvor nøyaktig dataene blir registrert, feilsøking og oppretting av eventuelle feil (Ringdal, 2013, s. 97). Med tanke på at Norsk Gallup har lang erfaring med spørreundersøkelser er det som nevnt nærliggende å tenke seg at de har rutiner som sørger for høy grad av reliabilitet.

3:7 Validitet

Høy grad av reliabilitet er en forutsetning for høy validitet. Validitet handler om gyldighet og om vi faktisk måler det vi ønsker å måle. Validitet er mer generelt enn reliabilitet, og krever

en teoretisk vurdering (Ringdal, 2013, s. 96). Dette medfører at dette blir ikke en absolutt og sann vurdering av dataenes gyldighet, da vurderinger kan være ulikt fra person til person.

Jeg velger å konsentrere meg om begrepsvaliditet, som er et målefenomen som omhandler samsvaret mellom det generelle fenomenet som undersøkes og målingen eller operasjonaliseringen. I tillegg vil jeg diskutere den umiddelbare validiteten (Johannessen, Tuft & Christoffersen, 2016, s. 67). Når det gjelder vurderingen av om jeg faktisk måler det som er hensikten å måle, er det de avhengige variablene jeg hovedsakelig vil diskutere. Kjønn, alder, politisk tilhørighet og husholdningsinntekt vurderer jeg som relativt klare avgrensninger og enkle å måle. Dette blir dermed ikke inkludert i denne diskusjonen, da jeg regner dem som relativt uproblematisk med hensyn til validitet. Dette til tross for at det kan settes spørsmålsteget ved måten jeg har operasjonalisert variabelen politisk tilhørighet.

En kritikk kunne vært rettet mot at når partiene slås sammen og inndeles i blokker for sentrumpartier og høyre eller venstresiden, kan nyanser og variasjoner i holdninger og oppfatninger gå tapt, fordi det vil være variasjoner mellom de som er tilknyttet f.eks. Arbeiderpartiet og Rødt. Jeg har likevel tatt valget om å operasjonalisere variabelen på denne måten fordi det forenkler analysene og fordi jeg ikke var hovedsakelig interessert i holdningene og oppfatningene på bakgrunn av tilhørighet til det enkelte parti. Fremgangsmåten jeg har brukt for å finne ut av hvem som er enslige forsørgere og hvem som bor med en partner, vurderer jeg også som tilstrekkelig for å lage en inndeling slik jeg har gjort, til å sikre en høy grad av validitet.

Det jeg ønsker å fange inn ved bruk av spørsmålet om hvilken gruppe respondentene tror er mest utsatt for økonomiske problemer, her enslige forsørgere, er virkelighetsoppfatningen til respondentene av om denne gruppen er den gruppen av de oppsatte, som har det vanskeligst økonomisk. Umiddelbart vurderer jeg operasjonaliseringen som et godt mål på nettopp slike oppfatninger. Spørsmålet i surveyen er tydelig, noe som kan tas til inntekt for at dette er et godt mål for å kunne si noe om oppfatningen av denne gruppens situasjon. Med hensyn til begrepsvaliditeten til om jeg faktisk måler fenomenet oppfatninger av denne gruppens økonomiske situasjon, ser jeg det som muligens problematisk at respondentene kan svare ut fra «dagsform». Mennesker kan påvirkes av for eksempel det de leser i avisene og dersom de nettopp har lest en artikkel om at enslige forsørgere sliter, kan det ha effekt på hvordan de svarer. I tillegg har vi mennesker en tendens til å gi støtte til de gruppene vi tenker at vi selv

befinner oss i eller senere kan komme i (Lødemel & Flaa, 1993, s. 117), og at respondenten muligens ved utfyllingen krysser av for nettopp denne gruppen på ren automatikk.

Det andre spørsmålet er hvilken gruppe respondentene synes bør skånes mot kutt i velferd. Dette er et spørsmål som jeg i større grad bruker som et forsøk på å måle holdningene til respondentene overfor enslige forsørgere som mottakere av velferdsmidler. Jeg bruker med andre ord de to spørsmålene i et forsøk på å skille hva som er befolkningens oppfatning av enslige forsørgere sin økonomi, og holdningene til å ville prioritere å beskytte denne gruppen mot kutt i velferd. Ved å konsentrere meg om gruppen enslige forsørgere, er det holdningen til dem som velferdsrettakere som jeg ønsket å måle. Som ved det forrige spørsmålet, anser jeg den umiddelbare validiteten som høy, siden det er et tydelig spørsmål. Begrepsvaliditeten for dette spørsmålet vurderer jeg også på samme måte som ved det forrige spørsmålet, med tanke på «automatisk» prioritering av sin egen gruppe eller sannsynlig fremtidige gruppe. Det samme gjelder for om for eksempel hvordan mediebildet i den tiden undersøkelsen foregår i, ser ut. Om dette er utfordrende for validitetsspørsmålet, kan diskuteres. Vi mennesker vil alltid til en viss grad bli påvirket av det som skjer rundt oss.

Ilstad (2014) sin sammenfatning av definisjoner for begrepet holdning viser at holdninger og oppfatninger er knyttet sammen (s.100). Det kan utgjøre en utfordring at jeg bruker disse begrepene som separate. Til tross for at disse begrepene kan være vanskelig å skille, valgte jeg likevel å gjøre det på denne måten, fordi jeg ønsket å undersøke om folk var konsistente i de to spørsmålene. Det kan imidlertid ha vært bedre å bruke to begreper som ikke er sammenflettret på den måten som holdninger og oppfatninger er.

En annen utfordring for validiteten, er at gruppene kan overlape hverandre. Enkelte av respondentene i Velferdsbarometeret oppga i tilbakemeldingen til undersøkelsen at det kan være vanskelig å avgrense de ulike gruppene (Kantar TNS-notat, personlig kommunikasjon, 22.06.16). Det er nærliggende å tenke seg at enkelte har ulikt syn på innvandrere som er enslige forsørgere, og norsketrniske i samme situasjon, med tanke på om de fortjener offentlig velferd sammenliknet med de andre gruppene.

Ideelt sett ville flere spørsmål som fanger inn det samme aspektet og gir flere indikasjoner om holdninger til og virkelighetsoppfatningen om enslige forsørgere, kunne gjøre at validiteten

hadde blitt styrket. Det å bruke kun et spørsmål til å måle holdninger, og et annet til å måle virkelighetsoppfatning, kan være utilstrekkelig for å kunne si at det er høy grad av validitet.

3:8 Etske betraktninger

Etske overveielser er viktige hensyn å ta i forbindelse med alle typer undersøkelser og forskning. Respondentene som har besvart Velferdsbarometeret sin survey er et forhåndsrekruttert utvalg av personer over 15 år som har sagt seg villige til å delta i undersøkelser. Deltakerne er i tillegg anonyme.

Inndeling av personer i grupper slik det har blitt gjort i Velferdsbarometeret er vanlig praksis i spørreundersøkelser. En slik gruppeinndeling der grupper settes opp mot hverandre kan derimot virke stigmatiserende.

4: Resultater

I dette kapittelet presenterer jeg resultatene av de statistiske analysene jeg har utført. Jeg begynner med å vise figurene 1 og 2. Disse figurene er en sammenlikning over svarene i 1993 og 2017, over hvilke grupper respondentene trodde var mest økonomisk utsatt, og hvilke grupper de ville prioritert å skåne for eventuelle velferdsutt. Disse figurene er dermed basert på både data hentet fra Sosial puls og mine analyser basert på data fra Velferdsbarometeret.

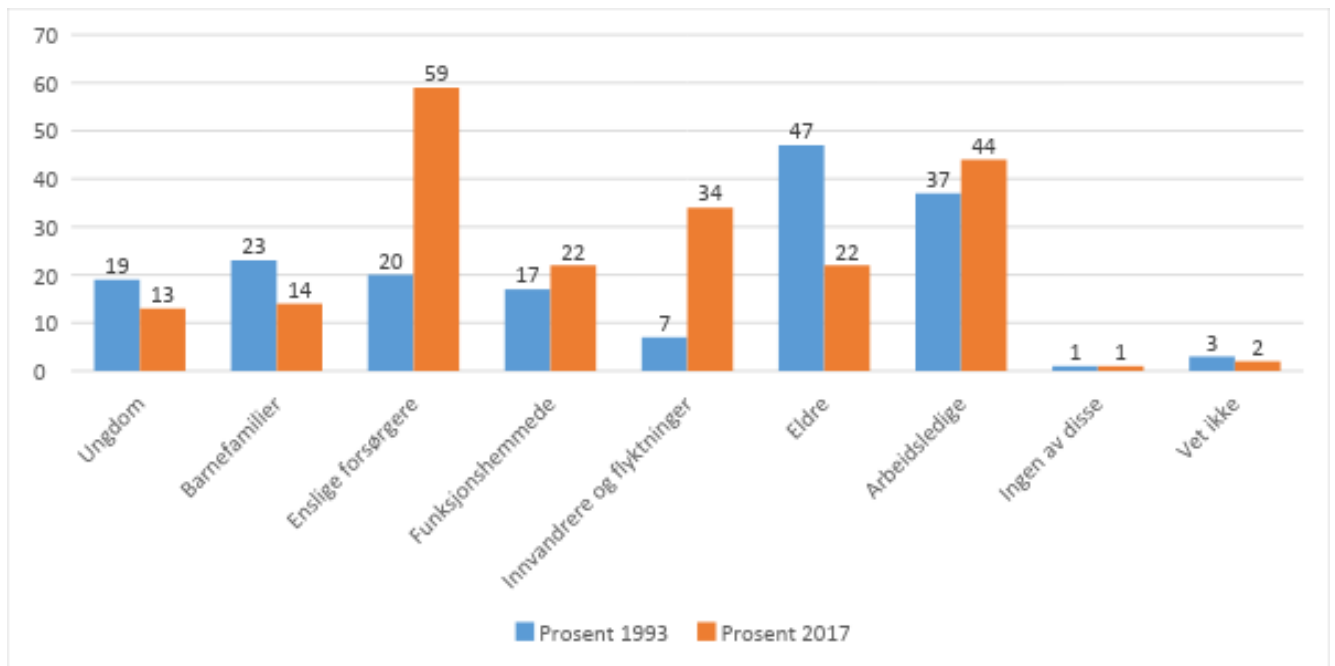
Resten av analysene har jeg utført på grunnlag av data fra kun Velferdsbarometeret. Tabell 3 viser en oversikt over hvor mange av de som i 2017 oppfattet enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt, som ville prioritere å beskytte denne gruppen mot kutt i velferd. Tabell 4 er en korrelasjonsmatrise som viser sammenhengen mellom de ulike variablene. Til sist følger tabellene fem og seks, som inneholder resultatene fra de to lineære regresjonsanalysene.

4:1 Sammenlikning av resultater fra 1993 og 2017

Nedenfor følger figur 1 og 2, som viser sammenlikningen av respondentenes svar i 1993 og 2017, på spørsmålene om hvilke grupper de trodde var mest økonomisk utsatt, og hvilken gruppe de ville ha skånet mot eventuelle velferdsutt.

Figur 1: Oversikt over hvilke grupper respondentene i 1993 og 2017 trodde var mest utsatt for økonomiske problemer i dagens Norge. Inntil to svar.

Figur 1 viser en oversikt over hvordan respondentenes svar fordelte seg på spørsmålet om hvilken gruppe de trodde var mest utsatt for økonomiske problemer i dagens Norge. De blå søylene viser respondentenes svar i 1993 og de oransje søylene til svarene i 2017.⁷

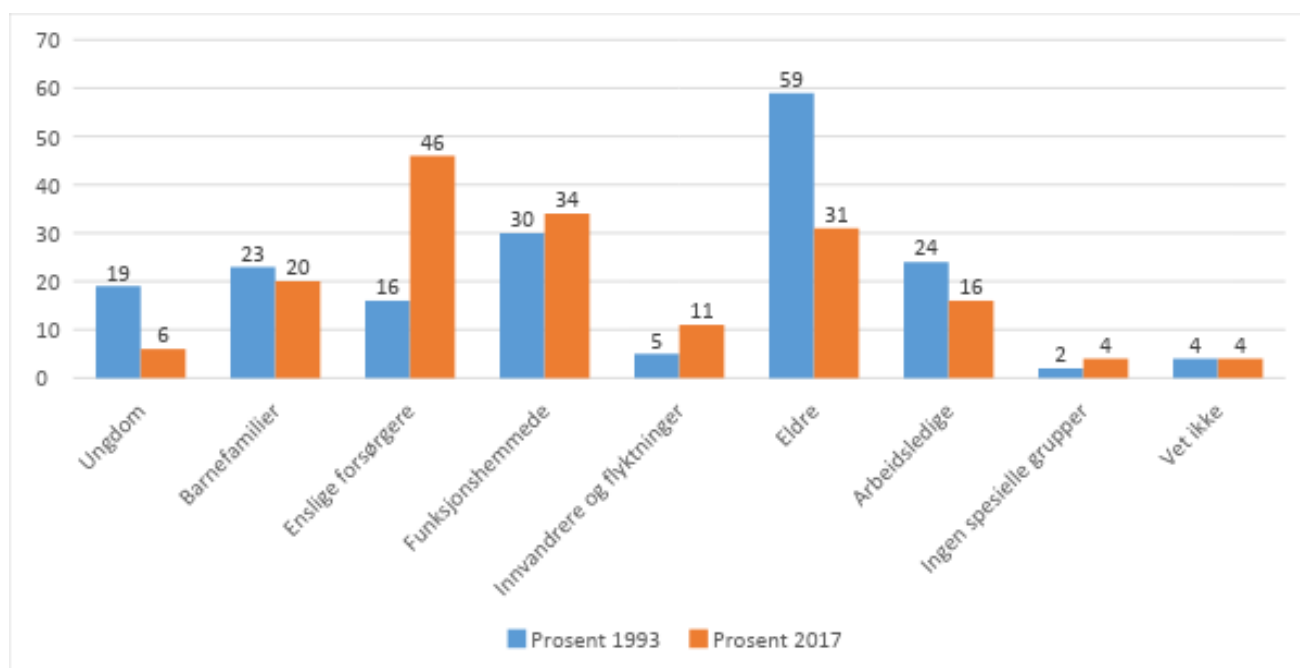
Som det kommer frem av figuren er det særlig tre grupper som det har vært størst endring i når tallene fra 1993 og 2017 sammenliknes. Dette er gruppene eldre, innvandrere/flyktninger og enslige forsørgere. Eldre oppfattes i mye mindre grad som utsatt for økonomiske problemer i 2017 enn i 1993. Mens 47 prosent av respondentene i 1993 oppfattet eldre som den gruppen som var mest utsatt for økonomiske problemer, var det 22 prosent som sa dette i 2017.

Enslige forsørgere ble i 1993 oppfattet av respondentene som mye mindre utsatt for økonomiske problemer enn det de gjorde av respondentene i 2017, sammenlignet med de andre gruppene. I 1993 svarte 20 prosent at de trodde at enslige forsørgere var mest økonomisk utsatt. Til sammenligning svarte 59 prosent enslige forsørgere på det samme

⁷ I figur 1 og 2 er tallene basert på at respondentene kunne oppgi inntil to svar på begge tidspunktene. Dermed summerer de samlede prosentandelene seg til mer enn 100 prosent.

spørsmålet i 2017. Prosentmessig har det dermed vært en tredobling i hvor mange av respondentene som trodde at enslige forsørgere er den gruppen som er mest utsatt for økonomiske problemer når vi sammenligner svarene fra 1993 og 2017.

Figur 2: Oversikt over hvilke grupper respondentene i 1993 og 2017 syntes bør skjermes mot eventuelle kutt i statlige overføringer. Inntil to svar.

Resultatene i figur 2 viser en oversikt over hvilke sosiale grupper respondentene i 1993 og i 2017 ville prioritere å skjerme mot eventuelle kutt i statlige overføringer.

Som oversikten viser er det særlig med hensyn til gruppene eldre og enslige forsørgere hvor det har skjedd en stor endring i svarene til respondentene. Mens 59 prosent av respondentene i 1993 ville prioritere å skjerme eldre mot eventuelle kutt i statlige overføringer, har denne prosentandelen falt kraftig, sammenlignet med svarene i 2017. 31 prosent av respondentene i 2017 ville skjerme eldre. Det er i tillegg en markant forskjell med hensyn til prioritering av enslige forsørgere. Mens 16 prosent i 1993 svarte at de ville skjerme enslige forsørgere, er det i 2017 46 prosent som mener at denne gruppen ikke bør oppleve kutt i statlige overføringer.

Utover disse resultatene er det interessant å se nærmere på gruppen innvandrere og flyktninger. Som figur 1 viste var det 34 prosent av respondentene i 2017 som svarte at de trodde innvandrere og flyktninger var mest utsatt for økonomiske problemer. Til tross for dette ser vi ut fra figur 2 at det er kun 11 prosent i 2017 som ville prioritert denne gruppen når de blir spurt om hvilke grupper som bør skånes for eventuelle kutt i velferd. Dette kan gi en indikasjon på at det ikke nødvendigvis er samsvar mellom oppfatninger om at noen grupper er mest økonomisk utsatt og holdninger til om at de bør skjermes mot kutt i velferd.

4:2 Samsvar mellom oppfatninger og holdninger

De videre analysene er basert på data fra Velferdsbarometeret. Tabellen nedenfor tar utgangspunkt i kun de respondentene som oppga enslige forsørgere som den gruppen de trodde var mest utsatt for økonomiske problemer av de ulike gruppene. Oversikten viser hvor mange av disse respondentene som også svarte at de ville prioritere å skåne enslige forsørgere mot eventuelle kutt i velferd.

Tabell 3: Oversikt over hvor mange av respondentene til Velferdsbarometeret som var av den oppfatningen at enslige forsørgere var særlig økonomisk utsatt, som også ville skåne enslige forsørgere mot eventuelle velferdskutt.

Vil prioritere å skåne enslige forsørgere mot velferdskutt	N	%
Nei	813	42,0
Ja	1124	58,0
Total	1937	100,0

Som det fremgår av tabellen var det 1937⁸ respondenter som var av den oppfatning at enslige forsørgere var særlig økonomisk utsatt blant de ulike gruppene. 813 (42 prosent) av disse respondentene oppga en annen gruppe enn enslige forsørgere, på spørsmål om hvilken gruppe de ville skåne mot eventuelle velferdskutt. 1124 (58 prosent) av respondentene oppga enslige forsørgere som den gruppen de ville prioritere å beskytte mot eventuelle velferdskutt.

⁸ Opprinnelig utvalg var 3287 respondenter

4:3 Korrelasjonsmatrise

Tabellen nedenfor viser en oversikt over korrelasjonen mellom alle variablene som er inkludert i min studie.

Tabell 4: Korrelasjonsmatrise for variablene

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Oppfatning av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt	1										
2. Prioritering av enslige forsørgere ved skåning for eventuelle velferdsutt	0,30***	1									
3. Venstresiden	0,03	0,08***	1								
4. Høyresiden	-0,04**	-0,07***	-0,42***	1							
5. Sentrumspartier	-0,02	0,01	-0,31***	-0,27***	1						
6. Annet politisk	0,03	-0,03	-0,39***	-0,34***	-0,25***	1					
7. Kjønn	0,02	0,01	0,03	-0,09***	-0,04**	0,10***	1				
8. Alder	-0,09***	0,01	-0,05**	0,13***	0,02	-0,10***	0,02	1			
9. Husholdningsinntekt	-0,04*	-0,06***	0,00	0,10***	0,01	-0,10***	-0,13***	0,06*	1		
10. Bor med partner	-0,06***	-0,04*	-0,02	0,03	0,02	-0,03	-0,06***	0,18***	0,46***	1	
11. Status som enslig forsørger	0,01	0,02	-0,01	0,02	0,02	-0,03	0,07***	0,00	-0,10***	-0,29***	1

(*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001)

Tabell 4 viser sammenhengen mellom de ulike avhengige og uavhengige variablene. Jeg vil kun beskrive sammenhengene mellom de avhengige variablene, og sammenhengen mellom hver av de avhengige variablene og de enkelte uavhengige variablene, som er statistisk signifikante.

Først vil jeg peke på sammenhengen mellom de to avhengige variablene. Som tabellen viser er det en positiv sammenheng mellom de som svarte at enslige forsørgere er en gruppe som er mest utsatt for økonomiske problemer i dagens Norge, og de som prioriterte enslige forsørgere når de fikk spørsmål om hvilken gruppe som bør skånes mot eventuelle kutt i statlige overføringer. 0.3 kan oppfattes som en svak positiv sammenheng (Almquist et. al., s. 141). Dette resultatet er statistisk signifikant på 0,001 nivå. Resultatet kan gi en viss støtte til at det er sammenheng mellom at de gruppene som mennesker oppfatter er mest økonomisk utsatt er de samme gruppene de vil skåne for velferdsutt. Videre er det en positiv statistisk sammenheng mellom dem som oppgir at de ville stemt på et politisk parti tilknyttet venstresiden på en tradisjonell høyre-venstre akse, og de som har valgt å prioritere enslige

forsørgere som den gruppen de vil skåne mot eventuelle kutt i statlige overføringer. Denne er derimot så svak at den kan oppfattes som ingen sammenheng.

Tabellen viser også at det er en negativ statistisk sammenheng mellom de som sa de ville stemt på Høyre eller Frp dersom det var Stortingsvalg dagen etter, og de som ikke ville prioritere å skåne enslige forsørgere for eventuelle velferdsutt, ut fra de ulike oppgitte gruppene. Det er i tillegg en negativ statistisk sammenheng mellom de som står til høyre politisk sett og det å ikke ha oppfatning om at enslige forsørgere er den gruppen som er mest utsatt for økonomiske problemer. I likhet med sammenhengene mellom de som står til venstre politisk sett og de som prioriterer enslige forsørgere som den gruppen som bør skånes mot velferdsutt, er disse korrelasjonene svært svake.

Det er negativ korrelasjon mellom alder og oppfatningen om at enslige forsørgere er mest utsatt for økonomiske problemer. Det er også negativ sammenheng mellom husholdningsinntekt og oppfatning av enslige forsørgere som mest økonomisk utsatt. Det samme gjelder for husholdningsinntekt og prioritering av enslige forsørgere når det kommer til spørsmålet om å skåne denne gruppen for velferdsutt. Til slutt er det negativ korrelasjon mellom oppfatning av enslige forsørgere som mest økonomisk utsatt og det å bo sammen med en partner. Det samme gjelder sammenhengene mellom det å bo med en partner og prioritering av enslige forsørgere som den gruppen de ville prioritert å skåne mot velferdsutt. Alle disse korrelasjonene er også svært svake.

4:4 Lineære regresjonsanalyser

Jeg vil her presentere resultatene fra de to multiple lineære regresjonsanalysene. I tabell 5 presenteres regresjonsresultatene der *oppfatning av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt*, er utfallsvariabel. Tabell 6 viser resultatene for regresjonsanalysen med *prioritering av enslige forsørgere ved skåning for eventuelle velferdsutt* som utfallsvariabel.

Tabell 5: Resultatene fra den multiple lineære regresjonsanalysen. Utfallsvariabel er oppfatning av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt. Politisk tilhørighet, kjønn, alder, husholdningsinntekt, bosituasjon og forsørgerstatus er uavhengige variabler.

	Bivariat	b	Beta
Politisk tilhørighet (ref. venstresiden)			
Høyresiden	-0,054*	-0,025	-0,022
Sentrumspartier	-0,036	-0,019	-0,014
Annet politisk	0,010	0,002	0,002
Kjønn (ref.mann)	0,017	-0,002	-0,002
Alder (18-80)	-0,003	-0,002**	-0,060**
Husholdningsinntekt (1-8)	-0,010	-0,010	-0,036
Bor med partner (ref. nei)	-0,062***	-0,013	-0,012
Status som enslig forsørger (ref. nei)	0,031	0,034	0,014
Konstant		0,727	
R2		0,004	
(*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001)			

Resultatene til Beta koeffisienten blir ikke diskutert her, men er inkludert i både tabell 5 og tabell 6, for å vise hvilken forklaringsvariabel som er den viktigste i modellene. Som det fremgår av Beta verdien i tabell 5 er alder den viktigste forklaringsvariabelen, med hensyn til oppfatning av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt.

I tillegg til å være den viktigste forklaringsvariabelen, er alder i tillegg den eneste forklaringsvariabelen som er signifikant i den multivariate regresjonsanalysen. Som det fremgår av tabell 5 har den ustandardiserte b koeffisienten - 0,002 i verdi. Dette vil si at eldre har mindre sannsynlig for å svare at de tror at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt av de ulike gruppene, kontrollert for de øvrige variablene i modellen. Forskjellen mellom yngre og eldre respondenter er imidlertid svært liten.

Med hensyn til de bivarierte sammenhengene viser tabellen i tillegg at det å stå til høyre politisk, minsker sannsynligheten for å velge enslige forsørgere, ved spørsmål om hvilken gruppe de tror er særlig økonomisk utsatt av de ulike gruppene. Dette er dersom det kun inkluderes politisk tilhørighet i regresjonsanalysen. Når de andre variablene inkluderes i modellen, er ikke denne variabelen lenger signifikant. Videre ser vi at sannsynligheten for å velge enslige forsørgere som den gruppen de tror er særlig økonomisk utsatt, er lavere dersom

personen bor sammen med en partner. Variabelen er ikke lenger signifikant når de andre variablene blir inkludert i regresjonsanalysen.

Det er ingen signifikante forskjeller mellom kvinner og menn, eller mellom personer med ulik husholdningsinntekt, når det gjelder oppfatning om at enslige forsørgere er særlig økonomisk utsatt av de ulike gruppene. Det samme gjelder forskjellen mellom de som bor med en partner eller ikke, dersom man ser bort fra den bivariante sammenhengen. Videre er det heller ikke noe signifikant forskjell mellom de som er enslige forsørgere og de som ikke er det. Til slutt viser R2 et resultat på 0,004. Dette er et meget svakt resultat og vil si at de ulike uavhengige variablene har så å si ingen forklaringskraft for variasjonen i den avhengige variabelen.

Resultatene fra regresjonsanalysen gir ingen støtte til en sammenheng mellom politisk tilhørighet og oppfatningen om at enslige forsørgere er særlig utsatt økonomisk av de ulike gruppene. Resultatene gir heller ikke støtte til at det er noen sammenheng mellom om man er mann eller kvinne og denne oppfatningen. Til tross for at regresjonskoeffisienten for alder er signifikant, er resultatet så svakt at jeg vil vise forsiktighet med å hevde støtte for en sammenheng mellom alder og oppfatning av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt.

Tabell 6: Resultatene fra multippel lineær regresjonsanalyse. Utfallsvariabel er *Prioritering av enslige forsørgere ved skåning for eventuelle velferdsutt*. Politisk tilhørighet, kjønn, alder, husholdningsinntekt, bosituasjon og forsørgerstatus er uavhengige variabler.

	Bivariat	b	Beta
Politisk tilhørighet (ref. venstresiden)			
Høyresiden	-0,114***	-0,092***	-0,082***
Sentrumspartier	-0,052*	-0,039	-0,030
Annet politisk	-0,085***	-0,070**	-0,058**
Kjønn (ref.mann)	0,005	-0,014	-0,014
Alder (18-80)	0,005	0,000	-0,010
Husholdningsinntekt (1-8)	-0,017***	-0,019**	-0,066**
Bor med partner (ref. nei)	-0,043*	-0,014	-0,013
Status som enslig forsørger (ref. nei)	0,055	0,024	0,010
Konstant		0,642	
R2		0,009	
(*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001)			

Det fremgår av betaverdien i tabell 6 at det å stå til høyre politisk sett, er den forklaringsvariabelen som er den viktigste i denne modellen. Med venstresiden som referansegruppe, er sannsynligheten lavere for å prioritere enslige forsørgere, med tanke på skåning for velferdskutt, når respondenten står til høyre politisk. Dette gjelder også for de som har oppgitt at de er usikre, ikke vil eller kan stemme, eller krysser av for at de ikke ønsker å svare. Dette er når det kontrolleres for de andre variablene.

Videre viser tabellen lavere sannsynlighet for å prioritere å skåne enslige forsørgere mot velferdskutt, når inntekten til respondenten øker, og det er kontrollert for de øvrige variablene. Likevel ser vi at det ikke er snakk om en drastisk forskjell i sannsynlighet.

Med hensyn til de bivariate resultatene er det en forskjell i sannsynligheten for å velge enslige forsørgere som den gruppen som bør skånes for velferdskutt, dersom respondenten bor med en partner. Det er lavere sannsynlighet for å prioritere å beskytte enslige forsørgere mot kutt dersom personen bor med en partner. Dette er ikke lenger signifikant når de andre variablene inkluderes i modellen.

Verken kjønn, alder, forsørgerstatus eller om man bor med en partner eller ikke, har signifikante resultater i den multivariate regresjonsanalysen. R² viser 0,009, noe som vil si at i likhet med den forrige regresjonstabellen, utgjør denne modellen ingen god forklaringsmodell. De uavhengige variablene forklarer svært lite av variasjonen i avhengig variabel.

Resultatene fra regresjonsmodellen gir støtte til at det er sammenheng mellom hvilken politisk tilhørighet personen har, og det å ville prioritere å skåne gruppen enslige forsørgere mot eventuelle kutt i statlige ytelser. Ifølge analysen minsker sannsynligheten for å velge å ville skåne enslige forsørgere dersom personen har tilknytning til Høyre eller FrP. Det samme gjelder for de med en mindre tydelig partitilhørighet, som ikke vil eller kan stemme, eller som ikke vil oppgi et parti. Jeg vil likevel vise til at resultatet er svakt, og at det bør utøves forsiktighet med å hevde støtte for denne sammenhengen. Dette er også gjeldende for sammenhengen mellom økt husholdningsinntekt og lavere sannsynlighet for å prioritere å skåne enslige forsørgere mot kutt i velferd.

5: Diskusjon

I denne delen diskuteres resultatene fra analysene jeg har utført, og settes opp mot resultatene fra Sosial puls. Resultater fra andre holdningsundersøkelser blir også brukt for å se om de kan gi støtte til resultatene fra analysene. Videre blir disse resultatene sett i sammenheng med de sosialpolitiske endringene som har blitt gjennomført overfor denne gruppen siden 90-tallet.

Enslige forsørgere er en heterogen gruppe. Levekårsforskningen viser imidlertid at gruppen har det vanskelig økonomisk. De har større utgifter og mindre i inntekt sammenliknet med barnefamilier. Forskningen viser i tillegg en økning av barn i lavinntektsusholdninger hvor det er aleneforsørgere. Endringene i overgangsstøtten har medført at enslige forsørgere ikke kan få denne ytelsen over så lang tid som før innskrenkningene ble gjennomført. Forskjellene innad i gruppen gjør at innskrenkningene kan få ulike følger for mottakerne. Endringene i overgangsstøtten brukes som utgangspunkt med hensyn til det sosialpolitiske aspektet i denne studien.

5.1 Velferdsbarometeret og Sosial puls

Problemstillingen min tar sikte på å undersøke om enslige forsørgere oppfattes som en særlig økonomisk utsatt gruppe, og om dette er en gruppe befolkningen ønsker å prioritere med hensyn til skjerming mot velferdskutt. Dette er relativt i forhold til de øvrige gruppene som respondentene kunne velge mellom, som var ungdom, barnefamilier, funksjonshemmede, innvandrere og flyktninger, eldre og arbeidsledige. Problemstillingen utforskes i et bredere perspektiv. Jeg ønsker å se resultatene i sammenheng med de endringene i sosialpolitikken som har blitt gjennomført overfor enslige forsørgere siden 90-tallet, med hovedvekt på overgangsstøtten.

Som det fremgikk av sammenlikningene over svarfordelingen for hvilke grupper respondentene trodde var mest økonomisk utsatt og hvilke grupper de ønsket å skåne for velferdskutt, var det store endringer i resultatene fra Sosial puls i 1993 til Velferdsbarometeret i 2017, med hensyn til enslige forsørgere. Det var en stor prosentvis økning fra 1993 til 2017 for både hvor mange som trodde at enslige forsørgere var mest økonomisk utsatt blant de ulike gruppene, og hvor mange som ville prioritere å beskytte enslige forsørgere mot velferdskutt.

Resultatene fra de multivariate regresjonsanalysene gir en støtte til at alder har en sammenheng med oppfatningen av at enslige forsørgere er særlig utsatt for økonomiske problemer, av de ulike gruppene. Det var en signifikant mindre sannsynlighet for å svare at enslige forsørgere var den gruppen som var særlig økonomisk utsatt, når alderen til respondenten økte. Med andre ord var de eldste minst tilbøyelige til å oppfatte enslige forsørgere som særlig utsatt for økonomiske problemer. Sannsynligheten avtar derimot lite med økt alder. Til tross for et signifikant resultat, vurderer jeg det likevel slik at siden sammenhengen er såpass liten, vil jeg utøve forsiktighet med å si at alder er et kjennetegn som har betydning for oppfatningen av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt. Alder var, som det tidligere ble gjort rede for, heller ikke et kjennetegn i 1993 som gav de store variasjonene med hensyn til oppfatningen av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt. Tallene fra 1993 kan slik gi en støtte til regresjonsresultatet.

Det er likevel interessant at alder ikke hadde noen statistisk sammenheng i forhold til å ville prioritere enslige forsørgere, når det kom til spørsmålet om hvilken gruppe respondentene ville beskytte mot eventuelle kutt i velferd i 2017. Tallene fra 1993 kan også gi en støtte til dette resultatet. Det var heller ikke store forskjeller i de ulike aldersgruppene i Sosial puls' resultater med hensyn til prioritering av enslige forsørgere.

Til tross for den svake sammenhengen mellom ulik alder og oppfatning av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt, var det likevel en statistisk sammenheng. At denne signifikansen mangler når det kommer til sammenheng mellom ulik alder og prioritering av enslige forsørgere i det andre spørsmålet, kan gi en indikasjon på at det ikke nødvendigvis er noen sammenheng mellom oppfatning av gruppen som særlig utsatt for økonomiske problemer og det å ville prioritere å skåne dem mot velferdskutt.

Verken i analyseresultatene eller i dataene fra Sosial puls, ser kjønn ut til å ha stor betydning for oppfatningen av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt, eller for prioriteringen av å beskytte denne gruppen mot kutt i velferd. Det var ikke store ulikheter mellom menn og kvinner på disse to spørsmålene, verken i 1993 eller i 2017. Kjennetegnene politisk tilhørighet, husholdningsinntekt, om personen er enslig forsørger eller ikke, samt om personen bor med en partner eller ikke, ble ikke undersøkt i 1993. Den videre diskusjonen forholder seg dermed kun til resultatene fra mine analyser basert på dataene til Velferdsbarometeret.

Resultatene som blir diskutert, er basert på de multivariate regresjonsanalysene. De bivarierte sammenhengene vil ikke bli diskutert.

Resultatene gir en støtte til at det å stå til høyre politisk, eller det å ha en mer uklar partitilhørighet, er forbundet med en lavere sannsynlighet for å prioritere å skåne enslige forsørgere mot velferdskutt. Dette er da sammenliknet med de respondentene som står til venstre. Derimot fant jeg ingen sammenheng mellom politisk tilhørighet og oppfatning av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt. Dette er interessant med tanke på et eventuelt manglende samsvar mellom å være av den oppfatning av at enslige forsørgere er særlig utsatt økonomisk, og det å prioritere å beskytte denne gruppen mot kutt i velferd.

Resultatene ga også en støtte til at sannsynligheten for å velge å prioritere enslige forsørgere, avtar med en økning i husholdningsinntekt. De med høyere inntekt var dermed mer tilbøyelig til å ville beskytte andre grupper enn enslige forsørgere. Resultatene ga derimot ikke støtte til forskjeller mellom ulike inntektsnivåer og oppfatningen av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt. Både for resultatene med hensyn til politisk tilhørighet og til husholdningsinntekt, er det ikke snakk om de store reduksjonene i sannsynlighet for å prioritere å beskytte enslige forsørgere mot kutt i velferd. Som med sammenhengen mellom alder og oppfatningen av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt, kan det diskuteres om denne lille graden av reduksjon i sannsynlighet, egentlig er et interessant resultat.

De multivariate analysene gav ingen støtte til forskjeller mellom verken å bo med en partner eller ikke, og å selv være enslig forsørger eller ikke, og oppfatningen av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt. Dette gjaldt også for prioritering av å beskytte denne gruppen mot kutt i velferd. Det er interessant at det å selv være alene med omsorgen for barn ikke har mer å si for disse to spørsmålene. Derimot kan dette for eksempel skyldes at de respondentene i undersøkelsen som er alene med barn opplever sin egen situasjon som bra nok. De kan slik være av den oppfatning at det er andre grupper i samfunnet som har mer økonomiske problemer, eller som bør prioriteres å beskyttes mot kutt i velferd.

Det er interessant at begge analysemodellene har så liten forklaringskraft. Modellene viser at det er lite sammenheng i materialet med tanke på sammenhengen mellom respondentenes kjønn, alder, politisk tilhørighet og husholdningsinntekt, og de to avhengige variablene. Det samme gjelder for partnerstatus og om de er enslige forsørgere eller ikke. Dette kan gi en

indikasjon på at holdninger til enslige forsørgere i form av å ville prioritere å skjerme denne gruppen, og oppfatningen om gruppens særlige utsatte økonomiske situasjon, er generelt for befolkningen. De uavhengige variablene forklarer i liten grad sannsynligheten for å være av den oppfatningen at enslige forsørgere er særlig økonomisk utsatt relativt til de øvrige gruppene. Dette er også gjeldende for holdninger til enslige forsørgere basert på om de velger å prioritere å skåne denne gruppen for velferdskutt.

5.2 Samsvar mellom oppfatninger og holdninger

Det var en drastisk økning fra 1993 til 2017 for både andelen av respondentene som var av den oppfatning at enslige forsørgere var særlig økonomisk utsatt, og for holdninger i form av å prioritere å beskytte denne gruppen mot kutt i velferd.

Som figur 1 (som sammenlignet resultatene fra Sosial puls og Velferdsbarometeret) viser, var eldre den gruppen de fleste respondentene i 1993 trodde var mest utsatt for økonomiske problemer. Dette var også den gruppen som en klar majoritet ville skjerme mot kutt i velferd. På 90-tallet var det mye fokus på at minstepensjonistene hadde det vanskelig (Lødemel & Flaa, 1993, s. 112). Dette fokuset, og at eldre er en av de gruppene som alltid har vært oppfattet som verdige trengende, gjør at resultatet fra 1993 ikke er overraskende.

Befolkningens virkelighetsoppfatning av enslige forsørgeres økonomi og deres holdninger i form av å prioritere å skåne denne gruppen mot eventuelle velferdskutt, var i 1993 rimelig konsistent, med utgangspunkt i hvor mange prosent som svarte denne gruppen på de to spørsmålene. 20 prosent⁹ i 1993 oppfattet enslige forsørgere som en særlig økonomisk utsatt gruppe, mens 16 prosent prioriterte å beskytte gruppen mot velferdskutt (Lødemel & Flaa, 1993, s. 113 og 118). Det er imidlertid viktig å påpeke at dette kun er basert på hvor mange prosent som svarte denne gruppen på de to ulike spørsmålene. Det er ikke nødvendigvis de samme respondentene som var av den oppfatningen at enslige forsørgere var særlig økonomisk utsatt og som ønsket å skåne dem mot kutt i velferd.

Sammenlignet med 1993 var respondentene i 2017 i mindre grad konsistent dersom det tas utgangspunkt i hvor mange prosent som svarte enslige forsørgere på hvert av de to

---

⁹ Tallene er basert på at respondentene kunne oppgi inntil to svar på begge tidspunktene. Dermed summerer de samlede prosentandelene seg til mer enn 100 prosent.

spørsmålene. Mens 59 prosent i 2017 var av den oppfatningen at enslige forsørgere var den gruppen som var mest økonomisk utsatt, var det 46 prosent som ville prioritere å skjerme dem mot velferdskutt. Tabell 3 viste at det var 58 prosent av de respondentene som oppfattet enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt, som ville prioritere å beskytte denne gruppen mot eventuelle kutt i velferd. 42 prosent valgte imidlertid å prioritere en annen gruppe, til tross for deres oppfatning av at enslige forsørgere var særlig økonomisk utsatt. Dette viser at det ikke nødvendigvis er samsvar mellom hvordan folk oppfatter en gruppes situasjon og holdninger i forhold til å prioritere å skjerme dem mot velferdskutt. Til tross for at flesteparten som oppfattet gruppen som særlig utsatt for økonomiske problemer, også ville skjerme gruppen mot kutt, er det et vesentlig antall av respondentene som prioriterer å skjerme en annen gruppe.

Den store forskjellen mellom resultatene fra 1993 til 2017 er interessant. Den kraftige økningen av de som oppfattet gruppen som særlig økonomisk utsatt tyder på at på grunnlag av disse to undersøkelsene, var befolkningen i 2017 mer i tråd med hva levekårsforskningen viser, enn det de var i 1993. Den kraftige økningen fra 1993 til 2017 i hvor mange prosent som ville prioritere å beskytte gruppen mot velferdskutt, gjør det interessant å se sosialpolitikken overfor denne gruppen i sammenheng med resultatene. Sosial puls ble utført i forkant av innskrenkningene i overgangsstønadene. Det er en mulighet for at det hadde vært andre resultater i Velferdsbarometeret dersom ikke disse innskrenkningene hadde blitt gjennomført.

Holdningene og oppfatningene som kommer frem i mine analyser og i Sosial puls er relativt til de øvrige gruppene. Til tross for at det tilsynelatende ved første øyekast ser ut til at oppfatningene og holdningene til enslige forsørgere har endret seg, er det viktig å ha i bakhodet at det kan være holdninger eller oppfatningene av økonomien til en annen gruppe som har endret seg. Dette kan gjøre at enslige forsørgere blir oppgitt oftere som særlig økonomisk utsatt og som den gruppen folk prioriterer å skåne for velferdskutt.

I denne sammenhengen kan eldre virke som den gruppen som folk kan ha fått endrede oppfatninger av økonomien til, og at det har skjedd en endring i befolkningens holdninger om at det er nødvendig å prioritere å skjerme denne gruppen mot velferdskutt. Andelen som oppfattet eldre som særlig økonomisk utsatt, og som prioriterte å skjerme dem mot kutt, sank kraftig fra 1993 til 2017. Denne gruppen ble, som vi har sett, oppgitt mye oftere i 1993 enn i

2017 på begge spørsmålene. Dersom denne teorien holder, kan det i tilfelle være interessant, siden dette alltid har vært en gruppe som oppfattes som verdige trengende.

5:3 Resultater fra andre holdningsundersøkelser

I denne delen av kapittelet fremlegger jeg resultater fra holdningsundersøkelsen til Skevik og den mer generelle holdningsundersøkelsen til van Oorschot. Dette gjør jeg for å vise hva slags funn liknende holdningsundersøkelser har hatt, slik at jeg kan sette dette i sammenheng med hva jeg fant på bakgrunn av analysene og diskutere resultatene videre.

Hele 70 prosent av respondentene i Skeviks undersøkelse fra 1996, svarte at de trodde enslige forsørgere økonomisk sett klarte seg akkurat, eller at inntektene til denne gruppen ikke strakk til (Skevik, 1996, s. 58). Dette kan være med på å støtte resultatene fra mine analyser, der enslige forsørgere ble oppfattet som særlig utsatt for økonomiske problemer. Disse resultatene og resultatene fra Skeviks undersøkelse, kan gi en indikasjon på at enslige forsørgere oppfattes som en gruppe som er særlig økonomisk utsatt.

Imidlertid tyder resultatene fra Sosial puls på det motsatte. Enslige forsørgere ble plassert som nummer fire i rangeringen over hvilke grupper respondentene trodde hadde størst økonomiske problemer. Dette til tross for at de i virkeligheten var mest økonomisk utsatt (Lødemel og Flaa, 1993, s.117). Det er interessant at Sosial puls og undersøkelsen til Skevik hadde så ulike resultater for hva respondentene trodde om enslige forsørgere sin økonomi, siden de ble gjennomført med bare tre års mellomrom. Respondentene forholdt seg imidlertid til ulike grupper i Sosial puls. I Skevik sin undersøkelse var det ingen andre grupper enn enslige forsørgere å ta hensyn til. Dette kan være en grunn til at oppfatningen blant respondentene til enslige forsørgere sin økonomi, fremsto som svært ulik i resultatene fra de to undersøkelsene.

Skeviks (1996) resultater viste små forskjeller mellom menn og kvinner, på spørsmålet om hvordan respondentene trodde enslige forsørgere klarte seg økonomisk. Resultatet var dessuten ikke signifikant (s. 26). Dette kan gi en støtte til regresjonsresultatet fra min studie. Det virker som at det ikke er store forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til oppfatningen om at enslige forsørgere har det særlig vanskelig økonomisk. Resultatene viser liten kjønnsforskjell i virkelighetsoppfatningen av enslige forsørgere sin økonomi.

Skeviks rapport ble skrevet før omgjøringen av reglene for overgangsstønad. Spørsmålet om når enslige forsørgere burde ta lønnet arbeid er interessant, siden det til en viss grad kan sees i sammenheng med om respondentene tenker at dette er en gruppe som bør skånes for kutt i velferd. Kun åtte prosent av respondentene i Skeviks undersøkelse svarte at det yngste barnet burde være ett år når forsørgeren søkte arbeid (Skevik, 1996, 56). Det hadde vært spennende å se hva resultatet hadde blitt om det samme spørsmålet hadde blitt stilt i dag, siden dette er barnets alder hvor aktivitetskravet i dagens regler for overgangsstønaden gjør seg gjeldende. Den lave prosentandelen som svarte at barnet burde være 1 år når forsørgeren begynte å jobbe igjen, kan muligens tyde på at det var en allmenn oppfatning av at enslige forsørgere hadde en høy status som mottakere av velferd, og at dette var en gruppe det burde støttes opp under økonomisk, slik at forsørgeren kunne være lenger hjemme med barnet.

Van Oorschot (2008) undersøkte oppfatninger med hensyn til om at det skal settes betingelser til mottakere av velferd. Dette er et annerledes spørsmål enn de jeg har undersøkt, men den lille variasjonen mellom kvinner og menn, og mellom inntektsgrupper og aldersgrupper, er interessant (s.269). Denne studien omhandler i likhet med min, holdninger til stønadmottakere. Hans funn om lite variasjon på bakgrunn av disse kjennetegnene, kan gi en støtte til regresjonsresultatene mine. Dette kan tas til inntekt for en hypotese om at visse kjennetegn ved befolkningen har liten sammenheng med holdninger til hvem som oppfattes som verdige eller uverdige mottakere av velferd.

Studien til van Oorschot omhandlet andre grupper enn enslige forsørgere, og undersøkte holdninger overfor ulike grupper på tvers av land. Til tross for at utgangspunktet for denne undersøkelsen var annerledes enn for det jeg har undersøkt, er det interessant å se at han fant i stor grad de samme holdningene på tvers av land. Samsvaret mellom holdninger overfor de samme gruppene på tvers av landegrenser kan gi en indikasjon på at tankegangen rundt hvem vi mennesker viser solidaritet med og oppfatter som verdige trengende, har dype røtter og er relativt stabile. Dette gjør det store spriket mellom resultatene fra 1993 til 2017 interessant. Dette gjelder både for hvordan enslige forsørgere ble oppfattet som en særlig økonomisk utsatt gruppe på de to ulike tidspunktene, og i hvilken grad de ble prioritert å beskyttes mot velferdsutt.

5:4 Begrunnelse for støtte til enslige forsørgere i dag

En velferdsstat som den norske, er avhengig av skatteinnbetalinger for å kunne opprettholdes. Politikk dreier seg ikke kun om å definere mål og utvikle virkemidler. Det pågår i tillegg en daglig kamp om hvilken virkelighetsforståelse som er mest gjeldende, og denne kampen skjer i en interaksjon mellom politikere og velgere. Hvilke oppfatninger befolkningen har om yrkesaktiviteten til småbarnsmødre og hvordan de ser på eneforsørgerfamilien som en familieform, vil ha innflytelse på den politiske debatten, og slik være med på å ligge til grunn for hvilke politiske vedtak som kan fattes. Dette er fordi politisk legitimitet i et demokratisk samfunn er avhengig av et visst samsvar mellom iverksetting av politikk og hvilke meninger som finnes i befolkningen (Skevik, 1996, s. 7).

For at politiske mål skal bli vedtatt og videreført over tid, er det dermed nødvendig med en viss oppslutning i befolkningen. På denne måten har ulike holdninger og oppfatninger som rører seg blant befolkningen en sammenheng med hvilken sosialpolitikk som er mulig å føre. I den videre diskusjonen vil jeg forsøke å knytte resultatene fra analysene til de sosialpolitiske endringene som har blitt gjennomført overfor enslige forsørgere siden 90- tallet.

Overgangsstønadene vil bli mye brukt i diskusjonen fordi dette er en ytelse som er spesifikt rettet mot enslige forsørgere. Som det allerede har blitt gjort rede for, har det i tillegg blitt gjennomført store endringer i denne ytelsen, i form av økte krav til aktivitet og forkortet stønadperiode.

Som det har blitt lagt vekt på hittil, er enslige forsørgere en gruppe som er svært heterogen. Det er store ulikheter innenfor gruppen med hensyn til hvor godt den enkelte klarer seg økonomisk, og som tidligere nevnt er det av betydning hvordan situasjonen var i forkant av denne livssituasjonen (Haugland & Havik, 2013, s.242). Økt innvandring har i tillegg gjort at det har blitt flere i denne gruppen med en annen etnisk opprinnelse enn norsk.

Politikken i den første halvdel av 1900-tallet sto i et spenn mellom et ønske om å støtte opp under enslige mødre, og et ønske om å ikke rokke ved mannens forsørgeransvar og ekteskapet som institusjon. Derimot har fokuset de siste tiårene nesten utelukkende vært å styrke selvforsørgelsen. Endrede forsørgelsesidealer gjør det ikke lenger aktuelt å tenke ordningene som en erstatning av den mannlige forsørgeren fra samfunnets side (Syltevik, 2015).

Syltevik (2015) hevder at det å være enslig mor i seg selv i dagens Norge, ikke oppfattes som grunnlag for å støttes av samfunnet utover det første året, og at normen i dag er at den enkelte har ansvar for å forsørge seg selv. Det å ha omsorg for barn har ikke lenger status som et arbeid som ikke er mulig å kombinere med lønnsarbeid. I dag har alle barn rett på barnehageplass, og Norge har generøse foreldrepermisjonsordninger (s. 335).

I det moderne samfunn er det en forventning om at både menn og kvinner som er friske og i arbeidsfør alder, forsørger seg selv gjennom arbeid. Overgangsstøtten til enslige foreldre innebærer en frikjøping fra denne normen. Her ligger det en konfliktdimensjon som sto sentralt tidlig på 90- tallet, med tanke på hvor lenge enslige forsørgere skulle kunne frikjøpes fra forsørgerplikten for seg selv og sin familie (Grødem, 2016).

Forskningen til Bjørnstad (2015) viste at sysselsettingen av enslige forsørgere har økt, etter det skjerpede aktivitetskravet til overgangsstøtten. Dette er i tråd med arbeidslinjas målsetting, og kan gi en indikasjon på at politikken overfor enslige forsørgere fungerer. Det kan være en mulighet for at enslige forsørgere har fått en økt status som gruppe når flere kommer i arbeid, og det blir færre på trygd. Dette kan være med på å påvirke holdninger til gruppen på en slik måte at de oppfattes som en gruppe som er til lite belastning for samfunnet, og som klarer seg fint.

Resultatene fra analysene viste derimot at enslige forsørgere oppfattes som en særlig utsatt økonomisk gruppe, og dette gjør at resonnementet ovenfor ikke virker så sannsynlig. Enslige forsørgere var den gruppen som respondentene i Velferdsbarometeret i størst grad ville skjerme mot eventuelle velferdsutt. Lødemel og Flaa (1993) argumenterer for at enslige forsørgere er en gruppe hvor det er stor sannsynlighet for at befolkningen på generell basis er enige om trenger offentlig støtte. Dette kan henge sammen med at det tenkes at det i det minste er for barnas skyld (s. 117). Den lave forklaringsgraden analysemodellene hadde gir støtte til et slikt argument.

Befolkningen kan også ha fått med seg innskrenkingene i ytelser for denne gruppen, og ført til at de vil skåne dem for ytterligere kutt i velferd. På denne måten kan sympatien for gruppen ha økt, og gjort folk mer tilbøyelige til å prioritere dem.

5:5 Begrunnelser for å ikke hjelpe enslige forsørgere

Befolkningens holdninger er ofte knyttet til hvilke idéer de har om hva som er moralsk og umoralsk atferd. Til tross for at man kan være enige om at enslige forsørgere trenger offentlig støtte, kan det finnes moralske argumenter som har potensiale til å påvirke viljen til å hjelpe. Enkelte kan mene at behovet for økonomisk hjelp kan være selvforskyldt (Lødemel & Flaa, 1993, s. 117). Tanken på å bistå noen som er i selvforskyldte vansker, kan skille befolkningen i ulike leire.

Tybring-Gjedde (sitert i Kristiansen, 2018) sitt utspill kan sees som et eksempel på at det fremdeles er knyttet moral til denne gruppen, men slik jeg leser det, handler dette mer om at folk har et ansvar for å forsørge seg selv og sine barn. Et slikt utsagn er ikke nødvendigvis knyttet til det enkelte vil vurdere som usømmelig oppførsel. En slik tankegang støttes av en tanke om at mens den moralske eller seksuelle skamfølelsen ved å være enslig forsørger ikke lenger er tilstede på samme måte i vår tid, er det likevel knyttet skam til det å ikke kunne forsørge seg selv.

Det å være enslig forsørger er helt vanlig i dag og selv om denne familieformen ikke nødvendigvis blir akseptert av alle, så iallfall i de brede lag av befolkningen. Det er vanskelig å forestille seg at det var negative holdninger på grunnlag av moralske argumenter til både det å være alene med barn og det å få barn utenfor ekteskapet, i både 1993 og 2017. Det store antallet i 2017 som er av den oppfatningen av at enslige forsørgere er mest økonomisk utsatt og som vil prioritere å skjerme dem mot velferdskutt, tyder på at det er liten grad av moralsk fordømmelse overfor denne gruppen. Imidlertid kan enkelte være av den oppfatning av at mennesker skal forsørge seg selv og sine, men at de av hensyn til barna likevel ønsker å skåne dem for velferdskutt.

Skeviks (1993) teori om hvilke «tankeskjemaer» som eventuelt kan aktiviseres når folk blir spurt om hvor gammelt de synes barnet bør være når enslige forsørgere begynner å jobbe igjen er interessant. «Bruk av offentlige midler skjemaet» kan mobiliseres på en slik måte at folk tenker at det ikke er bra å gå på trygd for lenge. På den annen side kan «Best for barna» skjemaet», medføre at folk tenker at barn trenger å ha forsørgeren hjemme i lengre tid enn et år og dermed ikke bør stilles så mange krav til. Disse to skjemaene kan trekke i den samme retningen. Folk kan tenke at mange år på trygd ikke er bra og at barna ikke lider noen last selv om forsørgeren jobber. Skjemaene kan derimot også gå i motsetning til hverandre på den

måten at til tross for at folk tenker at det å gå lenge på trygd ikke er bra, så bør hensynet til barna veie tyngst (s.9). Hensynet til barnet kan være et sterkt argument som kan ha gitt en effekt i den høye oppslutningen i Velferdsbarometeret til å ville skåne enslige forsørgere for velferdsnett.

Holdningene som kommer til syne i innledningskapittelet kommer derimot ikke fra “mannen i gata”. Dette kan være populistiske utspill på grunnlag av en politisk agenda. Det kan tenkes at mens den moralske fordømmelsen i befolkningen av enslige forsørgere i dag ikke er særlig gjeldende, så er spor etter denne måten å tenke på fortsatt tilstede i politikken, mer eller mindre uttalt. Dette kan være i form av innstrammingene i ytelsene for denne gruppen og økte krav til arbeidsrelatert aktivitet. Selv om vi ikke kan knytte dette direkte til en moralsk vurdering av det å havne i rollen som enslig forsørger, kan det knyttes til den alltid nærværende ideen om verdige og uverdige mottakere av støtte.

Det ligger en spenning implisitt i sosialpolitikken, som handler om at man ønsker å unngå at familier lever i fattigdom, men samtidig er det et mål at ytelsene ikke er så høye at det ikke “lønner seg” å arbeide. Verdien av arbeid i seg selv, omfatter også mer enn bare det at en er selvforsørget og lønnsinntak. Deltagelse i arbeidslivet er et av de viktigste organiserende prinsippene i samfunnet vårt, og skaper sammenhengskraft gjennom å være en viktig møteplass og sosial arena for et stort flertall av befolkningen.

Den store oppslutningen i befolkningen om enslige forsørgere i 2017, kan være et signal om at befolkningen synes politikken overfor enslige forsørgere har blitt for streng. Kanskje oppfattes gruppen som særlig økonomisk utsatt fordi gruppen faktisk har fått en mer krevende hverdag, og at folk på grunn av dette mener at gruppen bør prioriteres blant de ulike gruppene på grunn av de store innskrenkningene i stønader. Slik sett kan en strengere politikk ha gitt utslag av mer positive holdninger overfor denne gruppen.

5:6 Kontekstuelle forhold og holdninger

Kontekstuelle forhold, som tilstanden på arbeidsmarkedet og tilgangen på offentlige midler, vil antakelig kunne påvirke holdninger til en gruppe som velferdsnettakere. Dersom det er høy arbeidsledighet og få jobber, er det tilnærmelig å tenke at enslige forsørgere ikke er den gruppen som det først settes krav til, siden de har eneforsørgeransvar for barn.

Lødemel og Flaa (1993) hevder at medieoppmerksomheten i 1993 rundt eldreopprøret, som resulterte i at staten utbetalte en milliard til denne gruppen, kan ha skapt myter om at eldre hadde det svært vanskelig på denne tiden (s. 116). Dette kan ha gjort folk mer tilbøyelige til å prioritere å beskytte eldre mot velferdskutt. Motsatt sett kan oppslag om trygdemisbruk skape negative oppfatninger av stønadsmottakere. I 2011 formidlet NRK ved både innslag i Dagsrevyen og på egen hjemmeside, at flere somaliske familier hadde blitt pågrepet for grovt trygdebedrageri av overgangsstønnen. Bedrageriet hadde foregått ved at moren latet som om hun var enslig forsørger (Solvang & Tunheim, 2011).

Medieoppmerksomhet omkring sosiale grupper i samfunnet kan resultere i at visse oppfatninger kan skapes, og slike oppslag kan bidra til å skape negative holdninger blant befolkningen. Trygdemisbruk blant enkelte i en undergruppe av enslige forsørgere kan påvirke holdninger til hele gruppen, og dermed få konsekvenser for gruppen generelt. Dersom et slikt argument stemmer, er det interessant hvordan saken over kan få konsekvenser. En mulighet er at til tross for at dette trygdemisbruket var av stønader som kun enslige forsørgere har rett på, så kan det være gruppen innvandrere og flyktninger som blir rammet av eventuelle negative konsekvenser. Med bakgrunn i resultatene fra analysene, er det ingen tegn til at medieoppslagene om trygdesvindler har rammet holdningene til å skjerme enslige forsørgere mot velferdskutt.

Barnefattigdommen i Norge har preget mediebildet i de senere år. Dette kan være en forklaring på hvorfor så mange i 2017-undersøkelsen er av den oppfatningen at enslige forsørgere er særlig økonomisk utsatt, og også hvorfor de vil prioritere å skåne dem for eventuelle kutt i velferd. Slik sett kan det være at selv om ikke folk nødvendigvis har registrert at det har vært innskrenkninger i stønadene til enslige forsørgere, så har de fått med seg via media at antallet på barn i lavinntektsusholdninger har økt. Dette kan også ha gjort folk mer tilbøyelige til å prioritere å beskytte enslige forsørgere mot velferdskutt.

Likevel er det ut fra en slik argumentasjon interessant at ikke flere vil skåne innvandrere og flyktninger, siden det gjerne er barn i familier med annen etnisk bakgrunn som bor i lavinntektsfamilier. Dersom folk har blitt påvirket av medieoppslag om barnefattigdom og svarer ut fra en tankegang at de vil beskytte barna, er det nærliggende å tenke at flere ville ha svart at de ville skåne denne gruppen.

5:7 Enslige forsørgere som verdige velferdsmottakere

Innledningsvis nevnte jeg at det virker nærliggende å tenke at de gruppene vi mennesker tenker er mest utsatt for økonomiske problemer, er de gruppene som vi ønsker å skjerme mot kutt i statlige overføringer. En sammenlikning av oppfatningene i 2017 av økonomien til gruppen innvandrere og flyktninger, og holdningene til å prioritere å beskytte gruppen mot velferdskutt, tyder derimot på at dette ikke nødvendigvis er tilfellet. Mens omkring 33 prosent av respondentene oppga at de trodde denne gruppen var særlig utsatt for økonomiske problemer, var det kun omkring 11 prosent som ønsket å prioritere å skjerme denne gruppen for eventuelle kutt i velferd. Dette spriket mellom oppfatningen av innvandrere og flyktnings levekår og holdningen til å ville beskytte dem mot velferdskutt kan ha ulike grunner. En mulighet kan være en tanke hos respondentene om at denne gruppen må integreres i Norge og at kontakt med arbeidsmarkedet er vesentlig for å få til en god integrering. Imidlertid kan dette også dreie seg om holdninger om at norske borgere bør prioriteres før innvandrere, et skille mellom “våre egne” og “de andre”.

Avstanden mellom hvor mange i 2017 som var av den oppfatning at enslige forsørgere var mest utsatt for økonomiske problemer, og hvor mange som ønsket å prioritere denne gruppen for kutt i velferd, var ikke like stor som for gruppen innvandrere og flyktninger. Van Oorschots kriterier for hvilke grupper som oppfattes som verdige mottakere av velferd, kan muligens belyse den store oppslutningen om enslige forsørgere. Jeg velger her å fokusere på behovskriteriet og resiprositetskriteriet.

Behovskriteriet sikter til at dess større behov personen har, jo mer verdig er personen med hensyn til å motta offentlig støtte (van Oorschot, 2000, s.36). Med utgangspunkt i en slik tanke, er det nærliggende å argumentere for at enslige forsørgere oppfattes som verdige mottakere av velferd. I tillegg til å være alene med utgifter til husleie, strøm og andre utgifter mennesker har uavhengig av om de har barn eller ikke, har de i tillegg utgifter i forbindelse med barna. På tross av velferdsytelser som denne gruppen har rett på, kan ikke stønadene veie opp for en manglende lønnsinntekt. Normen i samfunnet er å være to forsørgere i en barnefamilie, og slik kan behovskriteriet være passende for enslige forsørgere.

Resiprositetskriteriet dreier seg om at de som før har bidratt til samfunnet eller mest antakelig kommer til å bidra senere, oppfattes som verdige mottakere av velferd (van Oorschot, 2000, s. 36). Enslige forsørgere kan oppfattes som verdige trengende fordi de regnes som en gruppe

som på et senere tidspunkt kommer til å bidra med skattepenger. Dette er nærliggende å kunne tenke seg siden de er i arbeidsfør alder og at den perioden som det er nødvendig å være hjemme med barnet vanligvis er kortvarig. Dette kriteriet er også interessant med tanke på at det ikke bare er forsørgeren som antakelig skal bidra i senere tid, men også barna.

Det er ikke nødvendigvis de voksne befolkningen ønsker å beskytte når de prioriterer å skåne enslige forsørgere mot velferdskutt. Det økte fokuset på den store andelen barn som lever i lavinntektsfamilier kan være en grunn til at det er så mange flere respondenter i 2017 som vil skjerme gruppen enslige forsørgere, dersom det sammenliknes med resultatene fra Sosial puls i 1993. Mer kunnskap om risikoer som barn som vokser opp i økonomisk knapphet kan bli utsatt for, og en tanke om at barn ikke skal lide for foreldres feilgrep, kan føre til at befolkningen prioriterer å skåne enslige forsørgere mot kutt i velferd. Barnet kan også slik sett ha fått en ny status enn tidligere. Det store fokuset på barnefattigdom har muligens hatt en effekt på den høye oppslutningen om å ville prioritere å skåne enslige forsørgere.

Norge er et land der arbeid i seg selv alltid har hatt en høy verdi, og det å gå på trygd skal være et alternativ til de som virkelig ikke kan jobbe. De fleste mennesker ser antakelig det å gå lenge på trygd som negativt, både i en samfunnsøkonomisk kontekst og for den enkelte. I noen tilfeller kan likevel hensynet til barnet bidra til at folk prioriterer å beskytte enslige forsørgere mot velferdskutt.

Resiprositet eller gjenytelse kan sees i sammenheng med sosial investering. De som svarer at de ønsker å skåne enslige forsørgere for velferdskutt, kan se det som fornuftig å støtte familier med enslige forsørgere. Dette fordi økonomisk støtte i en periode av denne livsfasen muligens kan føre til at eventuelle problemer i forbindelse med å vokse opp i en lavinntektsfamilie ikke gjør livet så vanskelig at barna vil oppleve problemer i voksen alder.

5:8 Endring i gruppen enslige forsørgere

De store ulikhetene innad i gruppen enslige forsørgere innebærer blant annet ulikheter i inntekt, utdanning, arbeidserfaring og sosialt nettverk. Syltevik (2015) hevder at i seg selv er ikke det å være enslig forsørger et sosialpolitisk problem. Mange håndterer situasjonen uten vesentlige problemer. Det er derimot ekstra krevende å være enslig forsørger når man har

helseproblemer, lite eller manglende utdanning og samarbeidet med barnets andre foreldre ikke fungerer (s. 335).

Innskjerpingene i overgangsstønadene har ført til at flere enslige forsørgere har kommet seg raskere ut i jobb (Bjørnstad, 2015). Samtidig har endringene rammet hovedsakelig unge enslige mødre som ikke har rukket å etablere en trygg posisjon i arbeidslivet, innvandrerkvinner og kvinner med arbeid som har arbeidstider med lite fleksibilitet, på en negativ måte. Mangel på fleksibilitet kan gjøre at heltidsarbeid blir vanskelig å kombinere med omsorgen for små barn (Syltevik, 2015, s. 335).

Begrunnelsen for de siste endringene i overgangsstønadene var som tidligere nevnt en bekymring for manglende integrering av innvandrerkvinner i det norske samfunnet (NOU: 2011:7, s.333).. Den økende andelen av kvinner med annen etnisk bakgrunn som mottar overgangsstønad er en lignende utfordring. Dette er fordi mange av barna som tilhører familier med lavinntekt har en annen etnisk bakgrunn. Innstrammingene i overgangsstønadene kan muligens ha skapt et skarpere skille mellom de enslige forsørgerne som har en tilknytning til arbeidslivet og de som møter barrierer i form av for eksempel lav utdanningsbakgrunn eller svake norskkunnskaper.

Etter at regelverket for overgangsstønadene har blitt endret, er ikke lenger politikken overfor enslige forsørgere ambivalent dersom det sammenliknes med før endringene. Derimot er det grunn til å tenke at politikken overfor denne gruppen har blitt mer problematisk når det har blitt flere enslige mødre med annen etnisitet. Mange kvinner av annen etnisk bakgrunn enn norsk, kan møte ulike barrierer for å komme ut i arbeid. Enslige forsørgere som har innvandrerbakgrunn kan i tillegg til å oppleve utfordringer som er knyttet til livssituasjonen som eneforsørger, oppleve utfordringer knyttet til innvandrerstatusen (Kavli, Sandbæk & Nielsen 2010, s.123).

Forskning viser at andelen av sosialhjelpsmottakere som er enslige forsørgere er økende (Tønseth, 2014, s.23). Denne utviklingen er bekymringsfull. I tillegg til de økonomiske vanskelighetene som er forbundet med tilværelsen som aleneforsørger og det å kun ha én inntekt, møter enkelte i denne gruppen barrierer på arbeidsmarkedet på grunn av manglende utdanning, kompetanse eller ikke snakker norsk.

Forskningen viser at andelen barn av enslige forsørgere som lever i lavinntektshusholdninger øker (Epland og Kirkeberg, 2017). Slik sett kan eneforsørgere være en god investering. Ideene om sosiale investeringer er overlappende med arbeidslinjas målsetting. Likevel ser det ut til at politikken ikke klarer å imøtekomme behovene til enkelte enslige forsørgere. Til tross for at mange klarer seg greit, er det som vi har sett mange enslige forsørgere som er i en krevende økonomisk situasjon.

Esping-Andersens (2002) argumentasjon for å investere i barna, handlet om å forhindre sosiale problemer blant dem som er samfunnets fremtidige voksne (s.51). Dette kan tas til inntekt for å investere i foreldrene til barna som tilhører lavinntektshusholdninger. Enslige forsørgere fremstår som den store sympativinneren på bakgrunn av resultatene fra Velferdsbarometeret. Det virker som om befolkningen har en oppfatning om at dette er en utsatt gruppe, og respondentene svarer dermed i tråd med hva levekårsforskningen viser. I tillegg er enslige forsørgere en gruppe svært mange vil prioritere å skåne for velferdskutt. Dersom resultatene sees i sammenheng med Andersens argument, er det grunn til å tenke seg at den norske befolkningen er enig i en slik sosial investering i barna.

5:9 Forslag til fremtidig forskning

Ifølge Grødem kan det være behov for en diskusjon om det finnes livssituasjoner der det ikke kan stilles forventninger til at en person skal være selvforsørget gjennom lønnsarbeid. I en slik diskusjon må det både gjøres rede for hvilke situasjoner dette eventuelt er og hva slags alternativer til lønnsarbeid som kan tilbys i stedet. Hun hevder at enkelte livssituasjoner er vanskelig å kombinere med lønnsarbeid. Dette må tas på alvor, slik at ikke fattigdommen går i arv (Grødem, 2008, s.71).

En slik tankegang støttes av Syltevik (2015), som argumenterer for at enkelte sosiale problemer noen familier opplever, i svært liten grad avhjelpest av dagens stønadsregime rettet mot enslige forsørgere. Hun hevder at det er lett å si seg enig i at arbeid bør være førstevalget, men for henne er det like innlysende at ikke alle samfunnsborgere som er i arbeidsfør alder til enhver tid kan være arbeidstakere (s. 335).

Som tidligere nevnt overlapper grupper hverandre. Det ville vært interessant for fremtidig forskning å undersøke om befolkningen har ulike holdninger overfor enslige foreldre med

etnisk norsk bakgrunn og enslige foreldre med innvandrerbakgrunn. Videre hadde det vært interessant å undersøke holdninger overfor innvandrere og flyktninger med tanke på om synet på denne gruppen som mottakere av velferd endrer seg når det er barn inne i bildet.

Mye tyder på at endringene i politikken overfor enslige forsørgere har ført til goder for noen, men at den ikke har fungert for andre. Siden gruppen er så heterogen er ikke dette så utenkelig. Endringene i resultatene fra 1993 til 2017, kan tenkes å ha mange grunner. Dette gjør at en videre utforskning av hva som rører seg av holdninger i den norske befolkningen er viktig å følge med på, med tanke på at holdninger har innflytelse på velferdspolitikken.

6: Oppsummering og avslutning

Formålet med denne oppgaven har vært todelt. For det første ønsket jeg ved hjelp av empiriske analyser å undersøke om enslige forsørgere oppfattes som en særlig økonomisk utsatt gruppe, og om dette var en gruppe som ble prioritert å beskyttes mot eventuelle kutt i velferdsytelser.

For det andre ønsket jeg å undersøke svarene i et bredere perspektiv, ved å se analyseresultatene i sammenheng med de sosialpolitiske endringene som har blitt gjennomført overfor denne gruppen siden 90-tallet. Overgangsstøtten har vært sentral i denne masteroppgaven, siden dette er en ytelse rettet mot enslige forsørgere og som i tillegg har gjennomgått store endringer.

Jeg undersøkte om kjennetegnene politisk tilhørighet, kjønn, alder og inntekt, hadde noen sammenheng med oppfatninger om enslige forsørgere som en særlig utsatt økonomisk gruppe, sammenlignet med andre grupper i samfunnet. Jeg undersøkte også om det at respondentene selv er enslig forsørger har sammenheng med slike oppfatninger, eller om det har noe å si at de bor sammen med en partner eller ikke. Bortsett fra at de eldre var noe mer tilbøyelige til å ikke være av den oppfatningen av at enslige forsørgere var en særlig økonomisk utsatt gruppe, var det ingen andre sammenhenger som var signifikante for dette spørsmålet. Sammenhengen mellom alder og oppfatningen av enslige forsørgere som særlig utsatt økonomisk, var likevel svært liten.

I tillegg til dette undersøkte jeg om de samme kjennetegnene hadde noen sammenheng med om enslige forsørgere var den gruppen folk ville prioritere å skåne for eventuelle velferdsutt blant de ulike gruppene. De som sto til høyre politisk eller hadde en mer uklar partitilhørighet, var mindre tilbøyelige til å prioritere å skåne enslige forsørgere mot velferdsutt. Det samme gjaldt for de med høy inntekt. Disse sammenhengene var derimot svært små. De svake sammenhengene og den lave forklaringskraften av analysemodellene, er interessante. Dette kan tyde på at oppfatninger av enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt og holdningen til å ville prioritere å skåne denne gruppen mot velferdsutt, er relativt allmenn for den norske befolkningen. Funnene viser iallfall at de utvalgte kjennetegnene i denne studien, ikke utgjorde de store forskjellene.

Det er i tillegg interessant at til tross for at majoriteten oppfattet enslige forsørgere som særlig økonomisk utsatt og prioriterte å skåne gruppen mot kutt i velferd, var det likevel ikke alle som svarte enslige forsørgere på begge spørsmålene. 42 prosent av de som oppfattet enslige forsørgere som mest økonomisk utsatt, prioriterte å skåne andre grupper enn denne. Dette viser at selv om vi mennesker oppfatter en gruppe som svært utsatt økonomisk, er det ikke dermed sagt at vi prioriterer å beskytte dem mot velferdsutt.

Et av formålene med oppgaven var også å belyse sammenhengen mellom den sosialpolitiske utviklingen i Norge som har berørt enslige forsørgere, og holdninger og oppfatninger som kommer til syne i resultatene fra analysene. Innskrenkningene i overgangsstøtten førte til at mange enslige forsørgere kom seg raskere ut i arbeidslivet. Dette er positivt for familieøkonomien, og Norge har et godt utbygget barnehagesystem som gjør at barnet er ivaretatt mens forelderen arbeider. Imidlertid er enslige forsørgere svært forskjellige, noe som gjør at de stiller med ulike utgangspunkt. Innvandrerkvinner kan møte utfordringer både i forbindelse med det å ha aleneomsorg for barn, i tillegg til de utfordringene som kan være tilknyttet innvandrerstatusen. Kvinner som har flyktet fra krig og som ikke har gjennomført grunnskole, står vesentlig lenger unna arbeidslivet enn det de fleste norske gjør. Til tross for at politikken overfor enslige forsørgere ikke lenger er ambivalent, sammenlignet med før endringene i overgangsstøtten, kan den økte innvandringen ha gjort politikken overfor denne gruppen mer problematisk.

Holdninger og oppfatninger i befolkningen har innflytelse på politikken som føres. Lederen for Velferdsbarometeret, Kåre Hagen, argumenterer for at forskning skal forhindre at bruken

av alternative fakta innenfor velferdspolitikken, spres i befolkningen. Holdningsundersøkelser og videre forskning er på denne måten viktig slik at politiske beslutninger tas på et annet grunnlag enn hvilke myter i befolkningen som finnes om hvilke samfunnsgrupper som klarer seg økonomisk og hvilke som sliter med en svært trang økonomi. Økningen i antall barn som lever i familier med vedvarende lavinntekt både generelt og innad i gruppen enslige forsørgere, gir grunn til bekymring, og gjør enslige forsørgere til en viktig gruppe å fokusere på, både i forskningen og i politikken.

7: Litteraturliste

- Almquist, Y. B., Ashir S. & Brännström, L. (udatert). *A guide to quantitative methods*. (version 1.0.4). Hentet fra <https://blogg.hioa.no/metode/files/2017/10/A-guide-to-quantitative-methods-Almquist-Ashir-Br%C3%A4nnstr%C3%B6m-version-1.0.4.pdf>
- Asland, J. (2016). De Castbergske barnelover 100 år. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 16(14), 1-8. Hentet fra [https://www-idunn-no.ezproxy.hioa.no/file/pdf/66839837/tidsskrift_for_familierett_arverett_og_barnevernrettslige_sp_2016_01_pdf.pdf](https://www-idunn.no.ezproxy.hioa.no/file/pdf/66839837/tidsskrift_for_familierett_arverett_og_barnevernrettslige_sp_2016_01_pdf.pdf)
- Bay, A.-H., Hagelund, A. & Pedersen, A. W. (2015). Trygdepolitiske dilemmaer: Effektivitet versus fordeling. I A.-H. Bay, A. Hagelund & A. Hatland. *For mange på trygd? Velferdspolitiske spenninger* (s. 11-37). Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Bergstø, K. (2014, 9. november). Alenemødre. *iTromsø*. Hentet fra <https://www.itromso.no/nyheter/article10329745.ece>
- Bjørnstad, A. F. (2015). Økt sysselsetting blant mottakere av overgangsstønad. *Arbeid og velferd*, (2), 95-104. Hentet fra <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/Arbeid+og+velferd/Arbeid+og+velferd/økt-sysselsetting-blant-mottakere-av-overgangsstønad>
- Blom, Ida (2015). Ugifte mødre- fra moralsk avvik til anerkjent familieform. Norsk lovgivning i skandinavisk perspektiv fra slutten av 1800-tallet til 1980. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(04), 318-327.
- Bonoli, G. (2005). The politics of the new social policies: providing coverage against new social risks in mature welfare states. *Policy and politics*, 33(3), 431-449. DOI: <https://doi.org/10.1332/0305573054325765>
- Brækhus, H. (2009). Folketrygdens ytelser til enslig mor eller far. *Jussens venner*, 44(03), 181-209. Hentet fra <https://www.idunn.no/jv/2009/03/art02>

- Ellingsæter, A. L. (2003). Når familiepolitikk ikke virker... Om kontantstøttereformen og mødres lønnsarbeid. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 44(04), 499-526. Hentet fra https://www.idunn.no/tfs/2003/04/nar_familiepolitikk_ikke_virker_om_kontantstottereformen_og_modres_lonnsarbe
- Ellingsæter, A. L. & Leira, A. (2004). Innledning: Velferdsstaten og familien. I A. Leira (Red.), *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og dilemmaer*. (1.utg.). (s. 13-36). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Epland, J. (2016). Lavinntekt og inntektsfordeling. I Elisabeth Løyland Omholt (Red.), *Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2016* (SSB-rapport 30/2016) (s.20-34). Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/attachment/281093?ts=157f60210a8>
- Epland, J. & Kirkeberg, M. I. (2016). *Barnefamilienes inntekter, formue og gjeld 2004-2014*. (SSB-rapport 11/2016). Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/attachment/261718?ts=153d178a4d0>
- Epland, J. & Kirkeberg, M. I. (2017). *Ett av ti barn tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- Esping-Andersen, G. (2002). *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press.
- Fløtten T (2014). Hvor går de nordiske velferdsstatene? I T. Fløtten, J. Kvist, L. Mósesdóttir & L. Pedersen, *Velferdsstatsutfordringer. Ulikhet, arbeidsintegring, tjenesteproduksjon og likestilling*, (s. 130-136). (Faforapport 2014:42). Hentet fra <http://pure.sfi.dk/ws/files/292452/20389.pdf#page=132>
- Fløtten, T. & Grødem, A. S. (2014). *Helhetlige tiltak mot barnefattigdom. En kunnskapsoppsummering*. (Faforapport 2014:18). Hentet fra <http://www.faf.no/images/pub/2014/20365.pdf>

- Fellesorganisasjonen (FO). (2013). *Sosionomer og sosialt arbeid*. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/138990-1377694144/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/sos.pdf>
- Grødem, A. S. (2008). Enslige forsørgere uten betalt arbeid: foreldrenes situasjon og barnas trivsel. *Barn*,(3), 57-74. Hentet fra <https://www.ntnu.no/documents/1272099285/1272486834/skevik.pdf/3ca1fcb1-cacf-4746-b812-8e61c166f2fc>
- Grødem, A. S. (2011). Den gode barndommen-ved politikkenes grense. I Aksel Hatland (Red.), *Veivalg i velferdspolitikken* (s.15-34). Bergen: Fagbokforlaget.
- Grødem, A. S. (2016). Fra Castberg til Solberg: Aleneforsørgernes vekst og fall i norsk sosialpolitikk. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 24(04), 303-326. DOI: [10.18261/issn.1504-2928-2016-04-03](https://doi.org/10.18261/issn.1504-2928-2016-04-03)
- Hagen, K. & Lødemel, I. (2003). Fattigdom og sosial eksklusjon. I I. Frønes og L. Kjølørød (Red.), *Det norske samfunn* (4.utg), (s. 210-235). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hagen, K. & Lødemel, I. (2010). Fattigdomståret 2000-2010: Parentes eller ny kurs for velferdsstaten? I Lise Kjølørød (Red.), *Det norske samfunn*, (6.utg), (s.284-307). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Halvorsen, K. (2011). Teori, måling og omfang av barnefattigdom. I S. Seim & H. Larsen (red.), *Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge*. (HIO-rapport 2011/10), (s. 33-60). Oslo: Høgskolen i Oslo, Sosialforsk, Avdeling for samfunnsfag.
- Hatland, A. (1987). *Oslotrygden: fra nasjonal modell til lokal fortidslevning*. Hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2013070106073
- Haugland, S. & Havik, T. (2013). Foreldre, barn og ungdom. I Steinar Krokstad (Red.), *Sosialmedisin* (2.utg.), (s. 238-256). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hellevik, O. (2009). Linear versus logistic regression when the dependent variable is a dichotomy. *International Journal of Methodology*, 43(1), 59-74. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11135-007-9077-3>

- Hetland, A. (2017). *Sambruk av velferdsytelser*. (SSB-rapport 19/2017). Hentet fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2493841/RAPP2017-19_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ilstad, S. (2004). *Sosialpsykologi* (5.utg.). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Johannessen, A. (2009). *Introduksjon til SPSS* (4.utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Johannessen, A, Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Kantar TNS. (Udatert). *Norsk gallup*. Hentet fra <http://www.tns-gallup.no/om/norsk-gallup/>
- Kavli, H. C., Sandbæk, R. A. & Nielsen, M. L. (2010). *Stønadsordningen for enslige foreldre. Hvordan fungerer den for mottakere med innvandringsbakgrunn?* (Fafo-rapport 2010-32). Hentet fra http://www.fafo.no/media/com_netsukii/20176.pdf
- Kjelstad, R. (1998). *Enslige forsørgere: forsørgelse og levekår før og etter overgang til en ny livsfase* (SSB, Sosiale og økonomiske studier;100). Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/181348/sos100.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kristiansen, B. S (2018, 12.april). FrP-topp: - Folk med dårlig råd bør få færre barn. *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/innenriks/frp-topp-folk-med-darlig-rad-bor-fa-ferre-barn-1.1128743>
- Kristoffersen, P., Haabeth, T., Gaardsrud P. Ø. & Thune, O. (2006). Enslige forsørgere – økonomisk situasjon og aktivitet i perioden etter reformen i 1998. (RTV-rapport 3-2006). Hentet fra <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/NAV+rapportserie/NAV+rapporter/enslige-forsorgere-etter-reformen-i-1998>
- Kvinnemuseet. (Udatert). Katti Anker Møller. Hentet 19.04.18 fra https://kvinnemuseet.no/Katti_Anker_M%C3%B8ller
- Langeland, S., Furuberg, J. & Lima, I. A. Å. (2017). *Fattigdom og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2017* (NAV-rapport 4/2017). Hentet fra: <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/NAV>

V+rapportserie/NAV+rapporter/fattigdom-og-levekår-i-norge.tilstand-og-utviklingstrekk-2017

- Larsen, H. (2018, 17.august). Avslører velferdsmyter. *Khrono*. Hentet fra <https://khrono.no/velferdsbarometer-arendalsuka-forskning/avslorer-velferdsmyter/136501>
- Lødemel, I. & Flaa, J. E. (1993). *Sosial puls. Myter og fakta om levekår i Norge*. (Fafo-rapport 156). Oslo: Fafo.
- Mogstad, M. & Pronzato, C. (2008). Are Lone Mothers Responsive to Policy Changes? Evidence from a Workfare Reform in a Generous Welfare State. *The Scandinavian journal of economics*, 114(4), 1129-1159. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9442.2012.01722.x>
- Mæland, E. (2015, 8. oktober). Alenemødre i 100 år: Fra seksuell til økonomisk skam. *Forskning.no*. Hentet fra <https://forskning.no/kjonn-og-samfunn-velferdsstat/2015/10/alenemodre-i-100-ar-fra-seksuell-til-okonomisk-skam>
- NAV (2018). *Oversikt over stønader til enslig mor eller far*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Enslig+mor+eller+far/oversikt-over-stonader-til-enslig-mor-eller-far--1038>
- NOU 2011:7. (2011). *Velferd og migrasjon — Den norske modellens framtid*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2011-07/id642496/>
- Pedersen, A. W. (2015, 11. juni). Barnetrygd. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/barnetrygd>
- Pedersen, L., Weise, H., Jacobs, S. & White, M. (2000). Lone mothers`poverty and employment. I D. Gallie & S. Paugam (Red.), *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe* (s. 175-199). New York: Oxford University Press.
- Ringdal, Kristen. (2013). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (3.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rusten, S. (2013, 4.september). Flere aleneforeldre. Hentet fra <http://www.aleneforeldreforeningen.no/Nyheter/Flere-aleneforeldre.aspx>

- Roll-Hansen, H. (2002). *Verdige og uverdige: Fattigstatistikk mellom økonomi og moral*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/fattigstatistikk-mellom-okonomi-og-moral>
- Roosma, F, Van Oorschot, W. & Gelissen, J. (2014). The weakest link in welfare state legitimacy: European perceptions of moral and administrative failure in the targeting of social benefits. *International Journal of Comparative Sociology*. 55(6), 489-508. Hentet fra DOI: <https://doi.org/10.1177/0020715214565932>
- Schøyen, M.A. (2016). Den norske velferdsstaten. En sosial investeringsstat? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 19(1), 4-23. DOI: [10.18261/issn.2464-3076-2016-01-01](https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2016-01-01)
- Skevik, A. (1996). *Holdninger til enslige forsørgere*. (INAS-notat 1996:4). Oslo: INAS.
- Skevik, A. (2001). *Egenforsørgede eneforsørgere. Aktiviseringspolitikk for enslige forsørgere i seks land på 1990-tallet*. (NOVA-rapport 13/01). Oslo: NOVA.
- Slettholm, A. & Stokke, O. (2016, 6. juni). Vanligere med skilsmisse blant somaliere. *Aftenposten*. Hentet fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/zOG7K/Vanligere-med-skilsmisse-blant-somaliere>
- Solvang, F & Tunheim, H. (2011, 9. mars). 100 somaliske kvinner fikk barn med eksmannen. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/100-fikk-barn-med-eksmannen-1.7541771>
- SSB. (2016, 14. juni). *Kontante overføringer til barnefamilier (opphørt), 2015*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/inntbarn/aar>
- Syltevik, L. J. (2015). Enslig mor - forståelse av "problemet" og trygd gjennom 100 år. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 18(4), 328-338.
- Syltevik, L. J. & Wærness, K. (2004). Det rasler i lenker- forsørgernormer i endring? I A. Leira (Red.) *Velferdsstaten og familien* (1.utg.). (s.100-127). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tønseth, H. (2014). Flere alenemødre er avhengige av sosialhjelp. *Samfunnsspeilet*, (1), 23-29. Hentet fra https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/164046?_ts=144492ffe70

- van Oorschot, W. (2000). Who should get what and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy and politics*, 28(01), 33-48. DOI: <https://doi.org/10.1332/0305573002500811>
- van Oorschot, W. (2008). Popular deservingness perceptions and conditionality of solidarity in Europe. I W. van Oorschot, M. Opielka og B. Pfau-Effinger (Red.), *Culture and Welfarestate: Values and Social Policy in Comparative Perspective*. (s. 268-285). Cheltenham og Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Vrålstad, S. (2017, 22. august). *Slik har vi det. Livskvalitet og levekår*. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/slik-har-vi-det-2017>